

SJEĆANJA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 54
Godina XXVII
Novembar, 2022.
[str. 117-148]

© Monos 2022

Moj ratni put – od komandira čete do komandanta brigade

Džemal Jukan

Džemal Jukan – u redovima branitelja Bosne od proljeća 1992. godine; komandir Pribavske čete u sastavu RjŠTO Gračanica, komandant 2. pješadijskog bataljona Gračanica, pomoćnik komandanta za bezbjednost u komandi 111. gračaničke brigade, načelnik štaba i komandant 109. dobojske brigade, komandant 221. brdske brigade Gračanica; sudjelovao u odbrani prostora Gračanice i Doboj Istoka, kao i Gradačca i Brčkog, te oslobađanju privremeno okupiranih teritorija Bosne i Hercegovine u rejonu Trebave, te na prostoru Vozuće i Ozrena. Dobitnik je pismene pohvale Komandanta 2. korpusa, te Komandanta Operativne grupe 2, kao i Zlatne značke općine Gračanica (1996.). Demobilisan je u činu pukovnika OS F BiH, 2002. godine.

IZBOR VOJNOG POZIVA I SLUŽBOVANJE DO RASPADA JUGOSLAVIJE

Rođen sam u Gračanici, 17. januara 1958. godine. Odrastao sam u radničkoj porodici, iz Pribave, naselja u predgrađu Gračanice. Otac je bio vodoinstalatер, a mati domaćica. Po red mene, roditelji su dobili još tri kćerke. Nakon završetka osnovne škole u Gračanici, upisao sam Srednju tehničku vojnu školu u Zagrebu, koju sam završio 1977. godine. Na insistiranje mojih nastavnika, upisao sam se na Vojnu tehničku akademiju, koja je u to vrijeme trajala pet godina. Međutim, pošto mi je u to vrijeme starija sestra Hazema studirala u Rijeci, a srednju školu pohađale još druge dvije sestre, mome ocu bilo je teško sa radničkom platom istovremeno školovati četvoro djece, pa sam zato odlučio da prekinem školovanje na Akademiji i stupim u službu, kako bih pomogao porodici.

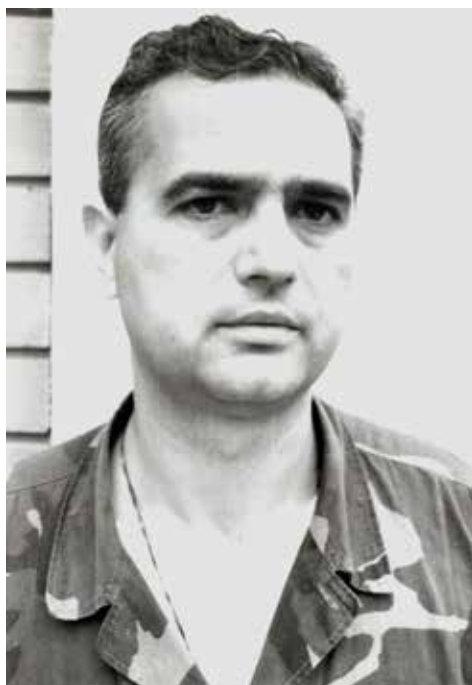
Moje prvo službovanje u JNA bilo je u Ljubljani. Mogu reći da sam, kao mlad starješina, postizao solidne rezultate u radu. Bavio sam se sportom, redovno učestvovao na armijskim takmičenjima. U međuvremenu sam, kao vanredni student, upisao i Fakultet Organizacije rada u Kranju, računajući da uz redovni posao nastavim školovanje i usavršavanje. U Ljubljani

sam zasnovao i porodicu. Oženio sam se Bošnjakinjom, Bosankom iz Lukavca. Moja supruga Fadila i ja smo dobili dva sina (Jasmin i Dino), koji su rođeni u Sloveniji. Imao sam središnji porodični život, živjeli smo u stanu kojeg sam dobio, djeca su tu krenula i u školu...

Bilo je to vrijeme jednopartijskog sistema, ali nije se osjećala neka strogost ili krutost režima, barem ne u Sloveniji. Recimo, 1. novembar – katolički blagdan Dan svih svetih, obilježavao se javno u Sloveniji, kao praznik, odnosno Dan mrtvih. To se poštovalo i u JNA, iako to nije bila praksa u drugim republikama. Također, već tada je bilo direktora preduzeća koji nisu bili članovi Partije. Ja lično sam, u to vrijeme, bio član Saveza komunista (kao i 99% oficira JNA), a jedno vrijeme bio sam i partijski sekretar u svojoj jedinici. No, bez problema sam obavio sunećenje djece, pa sam tim povodom i častio svoje drugove u jedinici. Neki od njih su se šalili – kako to da ja, kao sekretar Partije, obavljam “vjerski obred”, a ja sam odgovarao da je to dio kulture i tradicije mog naroda, koju su poštovali moj otac, djed, moji preci...

U takvim prilikama, dočekali smo i pojavu višestranačja, raspad Saveza komunista Jugoslavije, krizu u zemlji i prve naznake njene već izvjesne disolucije. Osjećalo se to i u vojsci: neki nemir, neizvjesnost... Nas su u tadašnjoj JNA učili da smo mi garant opstojnosti SFRJ i ja sam, moram priznati, bio spreman da se borim za tu državu do kraja. Ali, situacija u zemlji zaoštravala se iz dana u dan. To se posebno osjećalo u Sloveniji, koja je krenula putem svoje samostalnosti. To će dovesti do kratkotrajnog rata, čiji je smisao najbolje izrazio jedan mladi vojnik – regrut JNA iz Bosne, na položaju, pred TV kamerom, koji je na novinarsko pitanje da objasni šta se tu dešava, kazao: “Oni, kao, hoće da se odcijepi, a mi im, kao, ne damo”.

Ja sam u to vrijeme, pošto sam ranije završio obuku na kriptozoštiti, bio šifrant kod generala Jovana Pavlova, komandanta korpusa

Džemal Jukan

JNA u Ljubljani, tako da su sve povjerljive informacije o dešavanjima u zemlji i Armiji prolazile kroz moje ruke. Vidio sam sve naredbe koje su dolazile iz Zagreba i Beograda za generala Pavlova, kao i njegove naredbe potčinjenim jedinicama. Kroz ta naređenja i odluke shvatio sam da predstoje veliki lomovi u JNA i državi. Uslijedilo je povlačenje vojske iz Slovenije, rat i sukobi u Hrvatskoj, politički lomovi u Bosni i Hercegovini itd.

Slobodan Milošević – u to vrijeme predsjednik Socijalističke Republike Srbije i lider velikosrpskog pokreta, javno govori da Armija treba ići tamo gdje je hoće narod, a ne mora ostajati tamo gdje je neće... Ultimativan zahtjev političkog rukovodstva Srbije da svi Srbi moraju živjeti u jednoj državi, širom je otvorio put u „posrbļjavanje“ JNA, koja će uskoro izgubiti sva svoja dotadašnja obilježja i potpuno se staviti pod kontrolu Miloševićevog režima, te biti u funkciji velikosrpske politike. Drugim riječima, ako na nekom

području živi makar ijedan Srbin – po tome bi JNA trebalo da ga brani, njega i njegovo “pravo” da se pripoji toj “jednoj državi”. Da stvar bude gora, JNA se tako počela i ponašati, pri čemu smo uvidjeli šta znači očigledna procentualna nadmoć u kadrovskoj zastupljenosti oficira srpske nacionalnosti, koja je još od prije bila primjetna (iako joj nismo poklanjali toliku pažnju).

Ono što mi je kao upečatljivo ostalo u sjećanju iz tog vremena bila je naredba koja je došla do generala Pavlova – u vrijeme kada su Slovenci blokirali kasarne. Generalu je naređeno da pripremi akcije deblokiranja kasarni, odnosno proboja jedinica u pravcu Karlovca, sa zaustavljanjem na liniji Karlovac – Virovitica. Poslije sam to povezao, kad se u medijima pojavila priča – o onoj zamišljenoj granici Karlobag – Karlovac – Virovitica. Postalo mi je jasno da se JNA, ustvari, povlačila na granicu zamišljene velike Srbije, odnosno da se oružana sila koja je trebalo da brani Jugoslaviju otvoreno stavljala u funkciju srpskog velikodržavnog projekta.

SLOVENSKI RAT: OSTATI ILI OTIĆI?

Kao i mnogim drugim, da tako kažem, neslovincima, koji su bili na službi u JNA na području Slovenije, i meni se odjednom nametnulo pitanje šta raditi dalje, kako se ponašati, kuda s porodicom... Postojale su dvije opcije: prva – krenuti sa JNA, po mogućnosti u Bosnu, i druga – napustiti službu u JNA, ostati u Sloveniji i potražiti neki drugi posao, eventualno u budućim oružanim snagama Slovenije. Kolege Slovenci su mi govorili, sjećam se Roberta, da će sva ova gužva brzo proći i da bi se ja trebao s porodicom zadržati u Sloveniji, nikako ne ići u Bosnu jer će tamo biti najgore i “krvi do koljena”. Mislio sam da pretjeruju i protivio sam se takvim procjenama. Nisam mogao da vjerujem da će u Bosni doći do nekog većeg belaja. Za mene je to bilo nemoguće, jer u Bosni je sve toliko isprepleteno. Stambene zgrade su nacionalno izmiješane, mnogo je mješovitih brakova,

sela su nacionalno izmiješana... Moja je procjena bila da bi u Bosni možda i moglo doći do nekih manjih gužvi, nereda, pa i sukoba, ali do rata i krvoprolića – nikako. Međutim, oni kao da su znali nešto više, uporno su me uvjeravali da će u svemu što predstoji – Bosna izvući najdeblji kraj.

Konačno, nakon mnogo razmišljanja, supruga i ja smo odlučili da ostavimo sve i da se sa djecom pokušamo s vojskom povući u Bosnu. Da se šta i desi tu, razmišljao sam, svejedno bih došao, pa ovako bolje da idemo oboje sa djecom, pa šta se desi – desit će se... Supruga sa dvoje djece je otišla ranije, a ja sam najprije krenuo u Kopar, gdje sam sa dijelovima 1. oklopne brigade zadnjim brodom isplovio prema Boki Kotorskoj. Bilo je to i definitivno povlačenje JNA iz Slovenije. Inače, jedna stvar je bila karakteristična. Na brod se prvo trebala ukrcati tehnika iz 3. bataljona ove brigade, dakle prvo se povlače već zastarjeli tenkovi T-55, iako bi logično bilo da prvo idu tenkovi M-84, kojim su bila popunjena prva dva bataljona. Štaviše, pri ukrcavanju, u zadnji momenat, odjednom smo obaviješteni da sva tehnika trebala ostati u Sloveniji, a mi vojnici smo mogli sa ličnim stvarima bez problema napustiti teritorij ove republike. Dakle, očigledno je postignut neki politički dogovor...

Po dolasku u Boku Kotorsku, prebačen sam u Kraljevo, gdje je bila stacionirana moja matična jedinica. Nije bilo nikakve ceremonije dočeka: nismo dočekani ni kao pobjednici, a ni kao bjegunci... Jednostavno, ta dislokacija JNA odvijala se po etapama, prema naredbama više komande. Ja sam, dakle, izašao zadnjim brodom kojim su jedinice JNA napustile Sloveniju.

NA SLUŽBI U DOBOJSKOM GARNIZONU

Po dolasku u Kraljevo, od ljudi koji su se bavili personalom tražio sam da me što prije prekomanduju u Doboj ili Tuzlu. Dobro se sjećam – kada su pogledali moj dosije, rekli

su mi da sam do tada bio dobar starješina i odlučili da pozitivno riješe moj zahtjev. Ubrzo je napisana naredba da idem u prekomandu u i da se javim u 18. partizansku brigadu u Doboju. Komandant brigade bio je Boris Ožegović iz Beograda. Tada je u Bosnu, inače, došao dio stručnog vojnog kadra iz Srbije – oficiri koji su postavljani na odgovorne dužnosti.

Supruga mi je već bila u Doboju, ona je i u Ljubljani radila kao građansko lice u JNA, tako da je prekomandom došla u Bosnu, odnosno u Doboj, gdje je dobila radno mjesto. Tako smo se i dogovorili nakon odluke da se iz Slovenije, sa jedinicama JNA, prebacimo u Bosnu. Ja sam i insistirao da pokušam obezbjeđiti radno mjesto baš u Doboju i uspjela je u tome. Raspoređena je na poslove sekretara tadašnjeg komandanta Garnizona Doboj, Čazima Hadžića. Ja sam u 18. partizanskoj brigadi raspoređen na dužnost komandira voda za snabdijevanje.

U to vrijeme, postao sam neposredni svjedok naoružavanja srpskog stanovništva od strane JNA. Naime, po naredbi komande, kao komandir voda za snabdijevanje, razvio sam oružje i municiju po brojnim srpskim selima u okolini Doboj i Dervente, te ga predavao predsjednicima mjesnih zajednica, odnosno predsjednicima SDS-a u tim selima, po posebnim spiskovima koje su mi davali u prilogu takvih naređenja.

Uvidjevši kuda to vodi, želio sam da barem dio tog naoružanja prebacim i do naših, bošnjačkih naselja, prvenstveno u kraju iz kojeg potičem, pa makar to značilo i napuštanje službe u JNA. U tom smislu, ostvario sam kontakte sa Opštinskim štabom Teritorijalne odbrane (OpŠTO) u Gračanici. Htio sam da uradim nešto više, da doprinesem odbrani svog naroda, jer sve je bilo izvjesnije da će rat zaista zahvatiti i prostore Bosne i Hercegovine.

Predstavnicima OpŠTO Gračanica sam rekao da sam u prilici da, mimo znanja mojih nadređenih, dovezem nekoliko kamiona

naoružanja i municije, ali pošto bi to značilo kraj moje službe u JNA, imao sam jedino zahtjev da me ne isporuče nazad Armiji, već da mi pruže zaštitu i mogućnost da se sklonim negdje u dubinu teritorije. Rekao sam im tada da to mogu učiniti kad god žele, a ja ću to napraviti.

Imao sam zaista mogućnosti za tako nešto. U jedinicama JNA je, u to vrijeme, još bilo Bošnjaka (tada: Muslimana), mogao sam to sve izvesti sa svojim vozačima, te sam predložio i, štaviše, insistirao da to tako i uradim. Osim toga, moja supruga je, kao sekretarica komandanta garnizona, imala uvid u svu poštu koja je dolazila komandantu Čazimu. Par puta me zvala, kada nisam bio na terenu, da sam neke stvari vidim. Interesantno, u to vrijeme, bilo je i nekoliko oficira Srba koji su na vlastiti zahtjev demobilisani. Recimo, poručnik koji dolazi u Doboj traži da se demobilise i kao razlog navodi to da se od njega traži da puca na one sa kojima je završio školu i sa kojima se skupa zakleo da brane SFRJ, te da su došli neki ljudi njemu strani, koji preispituju njegovo srpstvo... Stoga, on ne želi da učestvuje u tome. Vidjeli smo i koliko je tačno rezervista već bilo mobilisano na Ozrenu, jer tada je bila aktuelna mobilizacija rezervnih jedinica JNA koje su išle na ratište u Hrvatsku, gdje je već uveliko buktio rat.

Sve podatke obavještajne prirode, do kojih smo dolazili moja supruga i ja, slao sam i prosljeđivao u OpŠTO u Gračanica. Štaviše, oboje smo se u punome smislu stavili na raspolaganje ovome štabu, očekujući upute šta da radimo i kako da postupimo. Nažalost, one nisu dolazile. Čak i mjesecima kasnije, nakon što sam napustio JNA i stupio u redove branilaca Bosne i Hercegovine, tražio sam dokumente koje sam slao, iz kojih se vidi kada smo se supruga i ja stavili na raspolaganje snagama odbrane, dakle još puno prije otpočinjanja dejstava. Nisam uspio doći do njega...

Moram da naglasim da smo zbog svega toga imali i problema. U vezi s mojim prijed-

Sa članovima komande 109. brigade i predstavnicima civilnog rukovodstva Doboj Istoka

logom da dovezem naoružanje za Gračanicu, jedan starješina iz OpŠTO Gračanica (ne bih da spominjem ime) jednu je večer došao mojim roditeljima kući, jer je neko već bio pronio glas u Gračanicu da ću ja te noći dovesti naoružanje i municiju. Rekao im je da, ako mogu, da mi odmah jave da to ni slučajno ne radim. Niti su mi roditelji mogli javiti to veće, niti sam ja uopće imao ozbiljnu namjera da to tada uradim, jer sam čekao signal iz Gračanice. Međutim, signala nije bilo.

Suočen s tim, pokušao sam nešto i samostalno, u razgovoru s komadantom kasarne Čazimom Hadžićem, naime da naoružamo četu u Pribavi, mjesnoj zajednici iz koje sam potekao, u kojoj su mi roditelji živjeli i gdje sam već bio doveo svoju djecu, da budu uz moje roditelje, dok smo supruga i ja ostali u Doboju. Moj prijedlog je bio da se u Pribavi oformi i naoruža dobrovoljačka četa JNA, uz garanciju da neće ići nigdje na ratište izvan svog prostora. Ta četa je trebala osiguravati rejon mjesne zajednice, uz komunikaciju Doboj – Tuzla, a od JNA bi dobila naoružanje

i municiju, uz redovno snabdijevanje. Na sličan način je, inače, formirana četa u Svjetliči, a takođe i u Lukavcu – svo oružje koje je tada podijelila JNA, ostalo je poslije Teritorijalne odbrane, odnosno Armiji Republike Bosne i Hercegovine.

S tim prijedlogom sam došao pred rukovodeće ljude MZ Pribava i rekao im da ću lično biti instruktor te vojske, biti plaćen za to, da ću biti kod svoje kuće, a na dužnosti... Da će biti dobro i njima i meni, da će Pribava imati naoružanje i municiju, naposljetku – da to uradimo, radi opće koristi... Međutim, svi su bili krajnje suzdržani. Na ljude koji su duže vremena proveli u JNA tada se gledalo sa rezervom i sumnjom. Valjda su i oni posumnjali da sam poslan radi mobilizacije u selu, te da će oni koji prime oružje biti upućeni negdje na ratište. Uzalud su bila moja uvjerenja da sam i ja iz Pribave, da mi tu žive roditelji (kod kojih sam smjestio i svoju djecu), da sam i svoje lično naoružanje ostavio tu u Pribavi, da ću i ja tu doći čim moj boravak u Doboju više ne bude moguć...

Ali, iz te neke sumnje u oficire JNA, odustali su od svega, uz poruku da Pribavi naoružanja ne treba, i da ona ima već dovoljno. Bilo je to, ipak, daleko od istine... Nažalost, u to vrijeme, sumnja u sve nas koji smo bili starješine u aktivnoj službi u JNA kod našeg je naroda bila opšta pojava.

Pokušao sam ponovo i sa Opštinskim štabom TO, gdje su mi kratko rekli da će mi biti javljeno kada konačno moram napustiti JNA i prijeći u TO. Do tada, bio sam obavezan donositi obavještajne podatke i informacije o stanju u garnizonu JNA u Doboju. Tako sam i postupio.

U tom iščekivanju, dolazi i 1. maj 1992. godine.

Tog dana, odlazim u Gračanicu, u prostorije OpŠTO, kažem im da sam odlučio da napustim Doboj, jer moj ostanak u kasarni nema smisla – to je već postala srpska vojska, ja se tamo ne mogu ni braniti i jednostavno ću to napraviti, te se njima staviti na raspolaganje. Kazao sam im da ću te noći kamionom otići po naše stvari, jer to ne mogu po danu napraviti. Na to su mi rekli – zapravo, naredili, da prate situaciju, da se moram vratiti u Doboj, te da ćemo “dobiti signal” kada treba da izađemo, a da se za ostalo ne brinemo, jer oni će to riješiti... Prihvatio sam to, možda i naivno. Djeca su ostala u Pribavi, a supruga i ja smo se vratili u Doboj.

I onda, 3. maja, pada Doboj.

PAD DOBOJA I NAŠ IZLAZAK U GRAČANICU

Grad su okupirale “Crvene beretke” i još neke srpske snage, kao i dijelovi jedinica JNA, koji su zauzeli ključne punktove, ustanove i službe. Doboj je bio okupiran.

Moja brigada je u to vrijeme bila stacionirana van Doboja, sa komandnim mjestom u Stanarima, gdje sam se i ja nalazio tog 3. maja. Supruga je u to vrijeme ostala u Doboju, dok sam ja sa svojom jedinicom bio na terenu. Zvali su i mene da idem sa manjom jedinicom dobrovoljaca da “oslobađamo”

Doboj. Odbio sam i ostao na komandnom mjestu. Sutradan sam zatražio od majora Voje Radiškovića dozvolu da odem u Doboj, odnosno dalje u Gračanicu, s obrazloženjem da idem po svoju djecu. Nije mi dao, pravdajući se da za to nije bio ovlašten. Nakon dva dana, došao je komandant brigade Boris Ožegović. Upoznao sam ga sa svojim problemom, shvatio je i kratko mi odgovorio: sutra ću te ja izvesti.

Nisam vjerovao, ali on je održao je riječ. Došao je sutradan ujutro po mene, kako je i obećao. Rekao mi da se presvučem i da najnužnije stvari stavim u svoje auto (s kojim sam prethodno došao na teren). Bio sam u tenkovskoj uniformi, imao sam uza se jedan “škorpion”, a pod krevetom i optiku za noćno gađanje (za vojni snajper), koju sam pripremio i htio iznijeti u Gračanicu. Nažalost, u takvim okolnostima nisam uspio. Presvukao sam se, sjeo u auto, a on je krenuo ispred mene u svom džipu. Prešli smo preko mosta u Kostajnici i izašli na Poljice. Tu smo se zastavili. Rekao mi je da mogu dalje ići. Kazao sam da ću mu se javiti kad se vratim s djecom (svo vrijeme sam govorio da želim samo uzeti djecu i vratiti se na dužnost). Međutim, on je shvatio da se neću vratiti i doslovno mi rekao: “Džemo, vodi računa o sebi, o djeci, o porodici, ovo nije dobro, bit će kaos – ja ti želim sve najbolje”.

Tako smo se i rastali.

Čuo sam da je tunel između Doboja i Gračаницe zapriječen, pitao sam Borisa da li je – on je odgovorio odrično. Krenuo sam, prošao kroz tunel i nastavio vožnju prema Gračanici. Bio sam prvi koji je sa autom izašao iz okupiranog Doboja.

U Brijesnici me je zaustavila policijska patrola – u njoj je tada bio, kao policajac, kasniji načelnik policijske uprave. Predstavio sam se kao bivše vojno lice, koje ide u Gračanicu; nije im bilo jasno kako sam izašao iz Doboja, jer su bili obaviješteni da je nemoguće izaći iz Doboja... Ali ja sam, eto, izašao. Pustili su me da nastavim prema Gračanici, ali nisu me

upozorili da ne mogu proći cestom do Gračanice, već da bih trebao skrenuti u Stjepan Polju pa preko Malešića sporednim makadamskim pute do grada – jer je na Karanovačkom mostu put bio blokiran barikadama.

Ja to nisam znao, nego sam nastavio cestom – naišavši na blokadu kod Karanovačkog mosta... Tu vidim barikadu, tu je mitraljez M-53, pred moje auto izlazi naoružan vojnik, u uniformi JNA... I sam začuđen, jer odavno niko nije prolazio tim putem. Pitali su me ko sam, odakle dolazim, gdje idem... Kazao sam – vojno lice, idem iz Doboja, po svoju djecu... Predočio sam im i vojnu legitimaciju, a na pitanje – ko te je pustio, odgovorio sam: “Vojvoda Stanković” (znao sam da su majora Milovana Stankovića već tada zvali “vojvoda” i da se jedino sa njegovom dozvolom moglo kretati po Doboju). Bili su iznenađeni, slegnuli ramenima i pustili me da nastavim put. Tako sam došao u Pribavu...

Bilo bi dugo da u detaljima pričam kako je moja supruga Fadila izbjegla iz Doboja, mogao bi se o tome snimiti čitav jedan film. Ja sam joj poručio da traži tamo bilo koga ko će joj pomoći, da krene pješice i kaže da ide po djecu, a ja ću se već nekako snaći... Nakon “osolobađanja” Doboja, naredili su Bošnjacima da dođu i prijave se na gradskom stadionu, kako bi im se objasnilo da mogu slobodno živjeti, kretati se... Kad je to čula, i moja supruga odlučila je da se tamo javi ne bi li izmolila dozvolu za izlazak i otišla u Pribavu svojoj djeci. Na njeno traženje, rekli su joj odmah da o tome nema ni govora. Vraćajući se u stan, slučajno je susrela kolegicu Anidu, koja je isto tako bila zaposlena kao građansko lice na službi u JNA. Sugerisala joj je da odmah ide pravo u kasarnu, na radno mjesto, gdje su se za nju već raspitivali. Pošto u takvoj situaciji nije smjela sama otići u kasarnu, zamolila je Anidu da, za svaki slučaj, pođe s njom, što je Anida i prihvatila.

Međutim, atmosfera u kasarni već se bila promijenila. Kad su joj rekli da ne može dobiti dozvolu da ide po svoju djecu, moja su-

pruga počela je da plače. Podesilo je da je u tom trenutku slučajno naišao major Stanković, prepoznao je i upitao zašto plače. Odgovorila je da joj ne daju da ide po djecu u Pribavu. Na pitanje gdje je Džemo, odgovorila je da sam “negdje na terenu” (nije ni znala da sam već izašao). Stanković joj je rekao: “Eno ti moj vozač, ići ćeš s njim preko Ozrena do Karanovca, do djece, pa kad se budeš htjela vratiti, doći će već neko po tebe.” Ne uzimajući ništa iz stana, ona je odmah krenula ozrenskom stranom prema Boljaniću i Karanovcu, gdje je trebala preći na desnu stranu Spreče. Međutim, iz bezbjednosnih razloga, vozača su u Karanovcu usmjerili na Sočkovčki most (to je preporučio poznati Rika Lazarević iz Boljanića, kome su – na pitanje koga vozi – odgovorili: “Ženu jednog našeg čovjeka”). I tu, pred mostom, odvrćali su je od prelaska, upozoravali na navodne snajperiste iz kruga “Feringa”, ali ona je odlučila da ide...

U to vrijeme, Srbi sa Ozrena su još uvijek slobodno dolazili u Gračanicu, dok je dolazak Bošnjaka iz Gračanice bio onemogućen na barikadama. Prijeći eventualno na drugu stranu mogao je samo onaj koga bi oni pustili. U trenutku kad je moja supruga izašla iz auta, neka mlađa žena sa “Fiatom 125” je naišla prema Gračanici. Zamoljena je od nekog starijeg gospodina da je primi i poveze do glavne raskrsnice kod Motela ili do Pribave. Ona je odmah odvrtila – kakva Pribava, tamo ima oružja, tamo se puca, ali je ipak primila i povezla moju suprugu do raskrsnice, odakle se ona pješke zaputila prema kući mojih roditelja.

U međuvremenu, ja sam se već bio prebacio u Pribavu, razgovarao sa ljudima, odgovarao na njihova zabrinuta pitanja o situaciji i događanjima u Doboju... Jedan od kolega je bio nekim poslom u Gračanici, a vraćajući se ugledao je i prepoznao moju suprugu Fadilu, uzeo je u auto, pitao da li da je odveze do mojih roditelja ili do mene. Ona je pitala – kakvog Džeme, jer nije znala ni da sam izašao...

Susrevši se sa mnom, briznula je u plač, nije mogla doći do riječi... Bio sam zabrinut da joj se nije nešto ružno desilo... Odveo sam je u roditeljsku kuću, gdje se smirila...

I tako, to je priča kako smo izvukli žive glave iz Doboja. Samo jedna crna trenerka na meni i auto – to sam dovezao od svega što smo imali, stekli i prethodno dovezli iz Slovenije. Ni tada, niti kasnije niko me nikad nije pitao da li toj mojoj porodici nešto treba, od odjeće, namještaja, osnovnih potrepština... Dijelili smo sudbinu mnogih oko sebe. Znao sam da je veliki broj ljudi bio u daleko gorjoj situaciji. Da sam ostao u Doboju, mogao sam biti ubijen, kao i mnogi koji tamo ostadoše, ali znajući naš svijet – pitanje je kakvi bi i tada komentari bili (vjerovatno da sam "bio njihov", da sam "ostao s njima"...).

Kasnije sam vidio postrojavanje Patriotske lige i neke ljude koji su se stajali na ta prva mjesta u početnom periodu naše odbrane. Ja za sebe tada nisam tražio ni rukovodeća mjesta, niti funkcije, želio sam, jednostavno, napraviti nešto za odbranu, nudio na raspolaganje svoje vojničko znanje i iskustvo, jer sam znao još po događajima u Sloveniji šta će se ovdje, kod nas, neminovno desiti. Nisam bio dovoljno shvaćen, ni od tih ljudi, a ni od nekih u Štabu TO. Očigledno je da u to vrijeme u Gračanici nisu postojale ispravne procjene i da se još uvijek kalkuliralo, da se računalo kako će ti belaji, ako ih i bude, kratko trajati, pri čemu je neko vjerovatno tražio i svoje pozicije, kako se ne bi zamjerio ni jednoj, ni drugoj strani.

PRVI KOMANDIR PRIBAVSKE ČETE TO

Po dolasku kući, ja sam se odmah javio u Opštinski štab TO. Ako me planiraju rasporediti na teren, u neku jedinicu, rekao sam im da bih najviše volio biti angažovan u Pribavskoj četi TO. Tako je i bilo. Postavljen sam za komandira čete TO u Pribavi.

Tako je nekako počela druga etapa mojih ratnih aktivnosti u rodnom selu. Od mje-

štana Pribave, neki su me, kao komandira čete, dočekali sa oduševljenjem; neki drugi, koji nisu znali za moje ranije aktivnosti, smatrali su da sam sa povratkom malo "zakasnio". Kasnije, kada su me bolje upoznali, imao sam apsolutnu podršku svih stanovnika mjesne zajednice Pribava. Želim reći da sam u to vrijeme ostvarivao izuzetno dobru saradnju sa Ismetom Kopačićem, tadašnjim komandirskom policijskog odjeljenja za Pribavu i Lohinju, koji je u praktičnom djelovanju svoje odjeljenje prepočinio meni kao komandiru Pribavske čete i bio mi od velike pomoći u rješavanju mnogih konkretnih problema.

Moje preuzimanje i ustrojavanje te teritorijalne čete dešavalo se tokom maja 1992. godine, upravo u fazi intenzivnog ustrojavanja odbrane i preorijentacije čitavog života na ratni kolosijek. Više nije bilo iluzija da će nas rat zaobići. Teritorijalna četa Pribava bila je u sastavu Rejonskog štaba TO Gračanica. Komandant Štaba bio je Safet Durkalić, a načelnik Štaba Ibro Alić. U sastavu tog Rejonskog štaba formirano je više teritorijalnih četa, koje su pokrivale čitav prostor Gračanice, Pribave, te Donje Lohinje, odnosno položaje prema Spreči (Ozrenu), Lendićima, Gornjoj Lohinji i Duraću.

Interesantno za Pribavsku četv jeste i to da je ona na početku raspolagala sa više naoružanja od drugih jedinica Rejonskog štaba TO Gračanica. Pamtim iz tog vremena dvije čete iz Gračanice, onu kojom je komandovao dr. Bakir Maglajlija i drugu, čiji je komandir bio Nedim Moralić, a koja je držala položaje desno od nas... Moja četa je u jednom trenutku imala više oružja nego te dvije spomenute čete zajedno, što govori da su mještani Pribave na vrijeme shvatili ozbiljnost situacije, samoinicijativno nabavljajući naoružanje, koje su potom dali na raspolaganje svojoj četi, nakon što je ona formirana.

Ipak, i ovdje je u početku bilo svakakvih problema, posebno oko naoružanja kojeg nikad nije bilo dovoljno. Kao i na drugim mjestima, oni koji su imali sredstava da kupe

Komandant 109. brigade, Džemal Jukan:

VRATICEMO OKUPIRANE TERITORIJE

U nedavnoj ofanzivi na najzapadnije položaje snaga 2. korpusa srpski fašisti su napadali s tri strane, ali su i pored angažovanih velikih snaga doživjeli još jedan težak poraz.

Najzapadniji dio zone odgovornosti 2. korpusa, onaj prema Doboju, od početka je rata izložen snažnim neprijateljskim napadima. Pripadnici 109. brigade, uz pomoć združenih snaga 2. korpusa i nedavao su odbili po angažovanoj tehnici i ljudstvu veliku ofanzivu krajiških, ozrenskih, posavskih i semberskih četnika.

Govoreći o težini ratišta, ali i značaju položaja koji brane, komandant 109. dobojske brigade, Džemal Jukan, kaže:

– Mi smo kao u nekoj potkovi. Tuku nas s čela, bokova i leđa, svim vrstama naoružanja i ratne tehnike. Jednu smo ofanzivu uspješno odbili nedavno, ali sve procjene govore da će na zonu 109. brigade i 2. korpus ponovo udariti. Takva očekivanja su donekle i logična. Grad Doboje je život za Ozren. Riječ je o ogromnom prostranstvu, a praktično samo jedan most vezuje Ozren sa Dobojom i Krajinom. Ovladati tim koridorom znači, ujedno, i imati kontrolu prostora s kojeg se direktno može atakovati na Maglaj i Tešanj.

Po riječima Jukana, četnici maštaju o povezivanju trebavskog pojasa s koridorom do ostalih sjevernih i zapadnih dijelova tzv. Republike srpske. Za dosadašnje ofanzive na zonu 109. brigade i učinak ovdašnjih boraca u javno-

Džemal Jukan,
komandant 109. brigade

sti se nedovoljno zna. A podaci iz brigadne statistike i o tome nešto govore. Od početka ratnih dejstava u zoni te brigade uništeno je 14 tenkova, dvije »prage«, dva transportera, na desetine je zarobljenih oruđa, pješadijskog naoružanja i municije. Obzirom na nedovoljnu logistiku, praktično je dobar dio sadašnjeg arsenala brigade stečen zarobljavanjem od četnika.

Karadžić i Mladić na ovom dijelu dobojskog ratišta nisu ostvarili svoje osvajačke planove. Naprotiv, imali su strahovite gubitke. Džemal Jukan, stoga, tvrdi da od

tih planova neće odustati. Ali, treba im vremena da mobilisu nove snage.

– Svjesni smo toga, pa se i mi pripremamo da na napade uzvratimo, ali i učinimo korak dalje. Mislim da nećemo dugo čekati da bismo, konačno, vratili okupirane teritorije u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

Na putu ka Doboju, pripadnicima 109. brigade stoji nekoliko velikih prepreka kao što su visovi Ciganište i Becanj. Njihovim osvajanjem dolazi u pitanje i sam Doboje, a po riječima Jukana, to je i pitanje kraja rata u ovom području. To znaju i četnici, pa stoga na ovom prostoru drže velike snage.

– Upravo zbog važnosti ratišta, realno je očekivati da će naredne ofanzive na našu zonu odgovornosti biti još jače. Ozren ne može još dugo. Karadžić je davno rekao: »Uzmite Maglaj, imaćete Ozren!«. Ali, obzirom na velike žrtve u dosadašnjim borbama, vjerovatno je i četnicima jasno da takvi planovi više nisu realni. Transformacijom nekih jedinica naše snage na ovom području, i općenito u zoni 2. korpusa, dobijaju karakter ofanzivnih formacija. Za ovu regiju ključ je Doboje, a za našu brigadu su Ciganište i Becanj, smatra komandant Jukan.

Iz "Armije ljljana" (god. III, br. 48, 10. 02. 1994, str. 7)

naoružanje, kupili su ga i to su smatrali ličnom svojinom, ali bilo je i onih koji su željeli da se bore, da brane svoje porodice, kuće i selo, ali nisu imali čime, jer nisu mogli nabaviti oružje. Trebalo je uraditi preraspodjelu raspoloživog naoružanja, od nekoga uzeti pušku, pa je dati nekome ko je došao nena-

oružan na liniju, trebalo je ustrojiti redovne primopredaje tog naoružanja po smjenama itd. Moram reći da je u početku bilo otpora pojedinaca, ali smo ih od slučaja do slučaja rješavali. Objašnjavao to ovako: "Džaba što je nama deset ljudi na jednom kraju sela naoružano do zuba, dok je drugi kraj mjesne za-

jednice nenaoružan, jer će neprijatelj proći...” Dakle, morali smo rasporediti sve sa čime smo raspolagali.

Za relativno kratko vrijeme ustrojili smo jedinicu koja je ulijevala sigurnost ljudima u tom djelu opštine, vjerovali su da ih možemo odbraniti u slučaju najgoreg. To je bilo važno imajući u vidu istureni položaj Pribave prema Spreči, kao i blizinu srpskih položaja na lijevoj strani rijeke. Kao komandir čete imao sam dobru saradnju sa Kriznim štabom, odnosno ratnim Savjetom mjesne zajednice koji mi je davao logističku i svaku drugu podršku. Rado se i danas sjećam članova tadašnjeg rukovodstva, odnosno Kriznog štaba Mjesne zajednice Pribava. Po sjećanju, sa izvinjenjem ako sam nekoga zaboravio (prošlo je puno vremena) iz tog rukovodstva, sa zahvalnošću, navodim sljedeća imena: Ćazim Kamarić, Sejfidin Kopačić, Hasib Jukan, zv. Botanika, Fikret Kapetančić, Tajib Mehurić, Muhamed Džambo, Adem Halidović...

Da bih učvrstio i disciplinu i sigurnost na širem prostoru Lohinje i Pribave, ja sam samoinicijativno u sastavu čete ustrojio i vod vojne policije. Znao sam dobro da propisanim formacijom, četa nema vojnu policiju, ali sam je, bez obzira na to, formirao, tako su prilike nalogale. O tome sam, naravno, informisao i Rejonski štab – a oni su samo kazali: dobro je, neka si. Uz podršku i pomoć članova Kriznog štaba, za našu četvu organizovao sam stabilnu logistiku i pozadinu. Aktivirali smo pekara u kojoj smo spremali hljeb za vojsku, formirali smo i kuhinju za vojsku itd. I o tome informisem Rejonski štab, i opet dobijem odobrenje, iako ni to nije imalo veze s formacijom. Moram reći da sam imao podršku u Rejonskom štabu TO u Gračani, jer su i oni razumijevali situaciju.

Uz našu Pribavsku četvu, već formiranu, za one prilike dobro naoružanu, odlučili smo da od preostalog dijela vojnih obveznika formiramo i jednu rezervnu četvu, da bi borce na linijama odbrane mogli povremeno odmoriti.

Rezervna četa je, istina, bila bez oružja, ali je zato naša Pribavska četa u svom prvobitnom sastavu bila za ono vrijeme dobro naoružana. Oružje se, tada, još uvijek organizovano kupovalo – to je išlo kako preko opštinskih organa (Izvršnog odbora), tako i rukovodstva mjesnih zajednica. Kada su me naši iz Pribave pitali šta da se nabavlja od naoružavanja, kazao sam im da više ne troše pare na pješadijsko naoružanje (kojeg smo, za te prilike, imali dovoljno), već da se nabavljaju protivoklopna sredstva. Da imamo koju “zolju”, ručni bacač, mine za ručni bacač, da donesu koju protivtenkovsku minu, kojom bi kvalitetno zapriječili tenkoprohodne pravce, da nabavljaju sredstva veze... Poslušali su, pa je dolazilo nešto i od tih sredstava.

Kada smo u Sprečkom polju postavili prve potezne mine, komentari u narodu su bili – e sad nam ne mogu ništa. Imali smo i par protivtenkovskih mina (nedovoljno da se posiju po asfaltu, već smo planirali izvlačenje na potezanje na put, pod gazište tenka, u slučaju nailaska tenkova cestom) – komentar je bio: eto, sad nam ni tenkovi ne mogu ništa. Kasnije, kako su i borci i narod sticali ratno iskustvo, uvidali da te naše mjere s početka rata nisu bile od nekog velikog značaja, osim psihološkog...

NAŠE LINIJE ODBRANE

Po dolasku u Pribavu, zatekao sam ljude koji su kopali rovove po brdima iznad sela i uspostavljali neku liniju odbrane. Ja sam im rekao da to nije loše, da moramo imati drugu liniju i da je to u redu. Ali ako ćemo se braniti po tim brdima, a stanovništvo ostaviti u kućama ispred nas, onda se postavlja pitanje koga mi to onda branimo... Zahtijevao sam da se pomjerimo u Sprečko polje, ispred kuća, južno od magistralnog puta Dobož – Tuzla, nastojeći da što prije učvrstimo liniju odbrane. U narodnom pamćenju iz tih dana ostala je i rečenica: “Ko prije Spreči, bit će na Spreči”. Naravno, ljudi su me poslušali i mi smo uspjeli doći blizu Spreče, urediti kvalitetne

S borcima, neposrednim učesnicima bitke na Visu. S lijeva: Fikret Okanović Okan (komandir IDO "Crni panteri"), Habib Hadžić Habibčić (komandir 3. čete 212. oslobodilačke brigade), Senad Batalović Batal (komandir 7. čete 212. brigade), Džemal Jukan i Amir Oštraković Lemi (komandir 2. čete, a potom IDV-a 212. brigade)

linije, postaviti rovove i iskopati tranšeje duž čitavog Sprečkog polja u rejonu Pribave (tranšeje su u prvih mah prolazile i preko našeg nogometnog igrališta).

Bio sam komandir Pribavske čete TO, ali su mi na jednom referisanju saopštili da mi se pridodaje i teritorijalni vod Donja Lohinja, odnosno kasnija četa. Podsjetio sam nadređene da ta jedinica već ima svog komandira, ali su oni insistirali da tu četu, ipak ja preuzmem... A o čemu je bila riječ? Osim sa južnog pravca, od Ozrena i Spreče, Donja Lohinja je bila ugrožena i sa istoka, kao i sa sjevera – od Duraća i Gornje Lohinje. Već su bila otpočela i neprijateljska dejstva iz tog rejona, pa su iz Donje Lohinje redovno tražili podršku Pribavske čete. Skoro svako drugo veče ja sam sa jednim ili dva voda odlazio u Lohinju, kako bi im pružio podršku i ulio osjećaj sigurnosti. Stoga su i odlučili da mi pridodaju i tu jedi-

nicu, koja je po oružju i ljudstvu bila slabija od Pribavske čete.

Tako se zona odgovornosti ili odbrane Pribavske čete uspostavila od Lohinje, duž magistralnog puta Doboj – Tuzla, pa sve do raskrsnice kod semafora za Sočkovac, uključujući i napuštenu zgradu motela. Teritorijalni vod, kasnije četa Donja Lohinja, okretala se po dubini nasuprot Duraća i Gornje Lohinje. Komanda čete bila je u Pribavi, nedaleko od današnje džamije, kasnije u kući Ismeta Džambe (nismo cijelo vrijeme bili na jednom mjestu).

U to vrijeme ja sam formirao i jedno izviđačko-diverzantsko odjeljenje od desetak boraca. Tog ljeta, 1992. godine, sjećam se, bile su velike poplave, Spreča je izlila na svojim obalama, ugroženi su čak bili i mostovi na Spreči. Za vrijeme poplave, ti naši diverzanti čamcima su s orahovičke strane došli do

mosta prema Kakmužu, obavili izviđanje i o tome me izvjestili, predloživši da taj most dignemo u zrak. Ja sam taj prijedlog prosljedio u Rejonski štab u Gračanici, uz primjedb u da postoji realna mogućnost za izvođenje te akcije, s obzirom da smo imali kvalitetne diverzante. U Štabu su, međutim, donijeli odluku da se to, kako je rečeno, za sada ne radi. Pokazalo se kasnije da je ta procjena bila u redu. Preko tog mosta, inače, prešli su i stanovnici Gornje Lohinje, koji su odlučili da se kolektivno isele na Ozren.

RAZORUŽAVANJE GORNJE LOHINJE

U početnom periodu rata, svojim položajem, Gračanica kao grad se našla u vrlo nezavidnom položaju. Sa jedne strane bilo je srpsko selo Lendići, neprijateljsko uporište koje je presijecalo put za Malešiće i Lukavicu. Iznad Lendića, sa sjeverne strane je dominantno uzvišenje Vis, sa kojeg je srpska vojska kontrolisala skoro pola opštine, pa i sam grad. S druge strane, bila su srpska uporišta Durać, te Gornja Lohinja, koja se nadvlačila sve do iznad mahale Drafnići. Tako se Gračanica na početku rata, našla gotovo u okruženju. Jedino je put koji je izlazio prema Sokolu i Srebreniku – za nas bio slobodan, faktički put života.

U tom početnom periodu, nametalo se kao prioritet da tu situaciju “riješimo”. Procjene su bile da bi, ukoliko bi se duže oklijevalo, srpske snage mogle presjeći teritoriju opštine i uspostaviti koridor Ozren – Trebava.

Poslije 25. maja, vojno-političko rukovodstvo opštine težište svojih aktivnosti usmjerilo je prema Gornjoj Lohinji, riješeno da se prvo otkloni opasnost s te strane. Najprije su s mještanima ove mjesne zajednice povedeni pregovori, u cilju da se privole da predaju naoružanje koje im je podijelila JNA i da ostanu živjeti kod svojih kuća, kao građani opštine Gračanica i Republike Bosne i Hercegovine. Međutim, u tome nije bilo uspjeha.

Tih dana, inače, uspjeli smo zarobiti jednog srpskog obavještajca (imena se danas ne mogu sjetiti), koji je bio na zadatku u Gornjoj Lohinji i snimao situaciju u tom području. Zarobljen je u trenutku kad je trebalo da se sa izvještajem vrati na Ozren... Vidjelo se, bio je pravi obavještajac, imao je kod sebe kartu, fenjer i drugu opremu, ali je neprofesionalno postupio, napisavši izvještaj prije nego što se vratio na Ozren. Tako je taj izvještaj i dospio u naše ruke. Osim obavještajnih procjena, iz njega smo dobili tačne podatke o broju naoružanih ljudi u Gornjoj Lohinji, o njihovoj vojničkoj spremnosti, vrsti naoružanja, zaliham a itd. Naveo je čak i imena nekih istaknutijih ljudi u selu, koje je trebalo eliminisati, jer nisu odgovarali SDS-u na Ozrenu; sjećam se da je među njima bio i mještani n po nadimku Čarli. Obavještajca smo sa dokumentacijom predali Opštinskom štabu TO na dalji postupak. Koliko znam, ubrzo je razmijenjen i prešao na ozrensku stranu.

Vojno-policijska akcija razoružavanja Gornje Lohinje i stavljanja pod kontrolu tog dijela opštine pokrenuta je tek nakon što su propali svi pokušaji civilnog i vojnog rukovodstva opštine Gračanica da se mještani Lohinje privole na predaju oružje (kojeg im je podijelila bivša JNA), te da se zadrže u selu i nastave svoj miran život. Uzalud smo ih uvjeđavali da ostanu kod svojih kuća, garantovali im da neće biti mobilisani, niti da će učestvovati u ratnim dejstvima... Sve to su na kraju, pod pritiskom sa Ozrena, odbili. Uprkos tome, pokušali smo ih nagovoriti da ostanu i nakon što smo preduzeli akciju razoružavanja sela. Oni su, međutim, izrazili želju da odu na Ozren, što su konačno potvrdili i u pismenom izjašnjava nju.

U akciji razoružavanja Gornje Lohinje, uz jedinice Opštinskog štaba TO Gračanica i Stanice javne bezbjednosti, učesće su uzeli i dijelovi moje, Pribavske čete. Nakon početka akcije, naoružani mještani Gornje Lohinje jednostavno su shvatili da nemaju nikakvog izgleda u slučaju da se suprotstave ili daju

veći otpor, pa su nakon kraće borbe stupili u pregovore, odlučivši se na kraju da predaju naoružanje. Sjećam se da su imali jednog ranjenika, pa su tražili od mene da mu se dozvoli prelazak na Ozren. Naravno, nismo imali ništa protiv. Štab TO je dalje ispregovao sve ostale detalje predaje naoružanja, ali i prelaska preostalog dijela stanovništva na Ozren (oni su, naime, već bili dobrim dijelom iselili svoje porodice).

Dozvolili smo im da mogu ponijeti sve što su htjeli i što su mogli povesti (stoka, automobili, traktori i drugo). Dobro se sjećam jednog detalja na kontrolnom punktu preko kojeg je kolona iz ovoga sela prelazila na Ozren. Jedan mještanin je prijavio da od ličnog naoružanja ima jedan pištolj, kojeg je posjedovao uz dozvolu. Kada je predočio i tu ispravu, mene su pitali naši kako da postupe. Odgovorio sam da je pištolj njegovo vlasništvo i da ga može zadržati – iako je nama tada svaki komad naoružanja bio prijeko potreban. Tako smo svi mi postupali.

A nasuprot tome, istog dana, baš u tim satima, s druge strane Spreče, dolazila je kolona prognanika iz Podkamenja i iz Doboja, koje smo razmjenom uspjeli izbaviti – sa najlon kesama u rukama i nešto malo odjeće u njima. Sve dragocjenosti koje su imali, novac, zlato – porodični nakit i lične uspomene, sve im je to oduzeto, oteto, opljačkano... Lohinja je samo jedan od primjera kako je u tim teškim vremenima postupala jedna, a kako druga strana.

Inače, pet-šest dana poslije iseljavanja Lohinje, neprijateljske jedinice su se povukle i sa Duraća iznad Donje Lohinje, tako da smo bez borbe zaposjeli i to uporište, koje je presijecalo vezu Gračanice sa istočnim dijelom opštine.

Uspješno okončanom akcijom na Gornjoj Lohinji i Duraću otklonjena je neposredna opasnost za Gračanicu s te strane. Ostala su i dalje uporišta srpskih snaga na Lendićima i Visu, sa kojih je ugrožavana Gračanica i još

drugih desetak naselja u sjevernom dijelu opštine.

IMENOVAN SAM ZA KOMANDANTA 2. GRAČANIČKOG BATALJONA

Poslije oslobođanja Gornje Lohinje, stvoreni su uslovi za formiranje krupnijih jedinica i njihovo čvršće uvezivanje i organizovanje. Opštinski štab TO intenzivno je radio na tim poslovima. Tokom ljeta 1992. godine, pristupilo se preformiranju rejonskih štabova TO u pješadijske bataljone, koji će, krajem avgusta biti objedinjeni u 111. brigadu. Jedan za drugim formirana su četiri bataljona, a nešto kasnije i peti bataljon, sa zonama odgovornosti dotadašnjih rejonskih štabova TO. Tako je započet proces stasavanja naše vojske, po uputama i naređenjima pretpostavljenih komandi i političkog rukovodstva. To je podrazumijevalo i kadrovsko jačanje komandi i štabova kroz intenzivnu obuku, ali i kroz praksu i vojničko sazrijevanje na borbenim linijama.

S formiranjem bataljona, u Opštinskom štabu predlagalo se da ja preuzmem dužnost komandanta Gračaničkog bataljona. Međutim, znajući dobro šta je formacija bataljona, bio sam suzdržan – želio sam biti operativac na terenu, da uređujem linije i da radim neposredno sa boračkim sastavom, pa sam predlagao da neko od većeg autoriteta bude komandant bataljona. S obzirom da je u Gračnici bilo nekoliko rezervnih oficira u činu majora, računao sam da bi bio red da se oni ponude za te više komandne dužnosti. Cijenio sam, naspram svog iskustva da ja mogu puno više doprinijeti operativnim radom na terenu sa vojskom nego u nekoj komandi.

To moje obrazloženje prihvatili su u Opštinskom štabu i ja sam sa dužnosti komandira Pribavske čete prekomandovan za operativca u 2. gračaničkom bataljonu. Na dužnost komandanta bataljona imenovan je jedan oficir, kome ne bih ovom prilikom navodio ime. Znaajući da je Komanda bataljona

S načelnikom općine Gračanica Hazimom Vikalom i komandantom 22. divizije Hasanom Mostarlićem na svečanom uručanju priznanja Manevarskoj četi 2. bataljona 221. brigade, nakon povratka iz borbi za odbranu Teočaka (peti slijeva stoji komandir čete Senad Ibrahimović Šlondro)

smještena u zgradu Stare pošte, došao sam tu i zatražio kontakt s postavljenim komandantom, da dođe i da mi kaže gdje će biti njegova kancelarija. Gledajući kroz prozor, vidio sam kako pored zgrade prolazi budući komandant, ali i ne gleda u zgradu komande, već nešto razgleda po parku... Jednom od prisutnih u komandi sam tada rekao: "Ovaj izgleda neće da bude komandant". To se pokazalo tačnim. Dan-dva kasnije, uslijedila je naredba o mom postavljenju za komandanta Gračaničkog bataljona.

Odmah nakon postavljenja, uz pomoć Opštinskog štaba, pristupio sam formiranju komande i ustrojavanju bataljona. U svom sastavu, 2. gračanički bataljon je imao tri čete, prateću četvu, logistiku i sve ono što je pripadalo formaciji takve jedinice. Prvo što sam uradio, formirao sam interventne vodove od iskusnijih boraca, koji su osjetili rat,

izvlačili ranjene, koji su se znali ponašati u borbi i šta treba raditi, kako bi ih u slučaju eventualno većih dejstava postavili na udarnim pravcima.

Zona odgovornosti 2. gračaničkog bataljona bila je u zahvatu gradskog područja sa južne strane u dijelu Sprečkog polja prema Ozrenu, sa težištem na prilazima gradu. Sa desne strane kontakt se ostvarivao sa četom iz Stjepan polja, koja je bila u sastavu 4. bataljona, a sa lijeve strane, prema Tuzli sa četom iz Orahovice na Duraću, koja je bila u sastavu 3. bataljona.

Prva komanda, koliko se sjećam, bila je u sljedećem sastavu: Mustafa Mostarlić – zamjenik komandanta i načelnik štaba, Sead Kopačić – operativac, Benjamin Junuzović – pomoćnik za obavještajne poslove, Nusret Helić – pomoćnik za moral... Prvi komandiri četa bili su: Muris Trepanić, Ner-

min Širbegović Šira, Fikret Šuša... Bile su to starije osobe koji su već imali određena ratna iskustva.

Bilo je interesantnih stvari iz tog vremena, sjećam se jednog detalja iz prve polovine avgusta, za vrijeme jednog od najžešćih granatiranja Gračanice od 25. maja, prvog većeg pokušaja napada na Gračanicu. Mene kao komandanta pitali su hoće li se voziti hrana borcima na liniji, jer u takvoj situaciji bilo je opasno kretati se i po gradu, i blizu naših položaja. Kazao sam im da se hrana mora voziti, a ići ću i ja. Vozač me je tada upozorio: „Komadante, ne bi trebali ići, granatiranje je...“ Ali osjetio sam potrebu da se baš ja u takvim trenucima pojavim među borcima i narodom. Krenuli smo sa hranom iz Gračanice, prošli smo pored Korića Hana, gledali smo granate kako padaju iza nas (jedna od njih je ubila i rahmetli Izudina Širbegovića, oca našeg komandira Nermina – Šire). Kroz Pribavu su nas također pratile granate... Ulažimo u Lohinju, a onda je na naše auto otvorena i vatra iz protivavionskog topa sa Vrle strane na Ozrenu... Ušli smo u sokak, sklonili se za kuću, gdje nas je dočekao jedan plavi borac, s pjegama po licu, koji je u uzbudjenju psovao i ručak i sve ostalo: „Šta to radite, po-bit će nas.“ Zastali smo tu malo, dok napad nije oslabio, a onda podijelili hranu i vratili se. Sa aspekta bezbjednosti i svega drugog, bilo je, zaista, suludo izlagati se takvome riziku, ali jednostavno – računao sam da će pojava komandanta u trenutku napada imati pozitivnog odraza na moral boraca.

OSLOBAĐANJE LENDIĆA

Uporedo sa vojničkim ustrojavanjem i transformacijom TO u jedinice Armije RBiH, i naš bataljon je dobijao određene zadatke u svojoj zoni odgovornosti, a po dva inter-ventna voda su više puta bili na linijama odbrane Gradačca. U međuvremenu, donosi se odluka o zauzimanju sela Lendići, neprijateljskog uporišta duboko uklinjenog u našu teritoriju, s kojeg je neprijatelj stalno

tukao po Gračanici iz protivavionskih oruđa, minobacača, tenka...

Akciju oslobađanja Lendića smo pripremali detaljno i u njoj su sudjelovale snage 1. manevarskog i 2. gračaničkog bataljona. Tog jutra, kad je napad otpočeo (21. avgust 1992.), bio sam sa svojim borcima na položaju, donijeli smo im municiju... Bilo je dogovoreno da će signal za napad biti kada se dva naša, inače, neustrašiva borca, Zijad Džinić i Samir Kešetović, privuku najisturenijem neprijateljskom rovu i djeluju „osom“. Momcima smo izdali sve potrebne upute kako će se ponašati u napadu, ali kada je pukla ta naša „osa“, uslijedila je takva pucnjava na sve strane, da mi se činilo kako svi pucaju, bez obzira što i ne vide neprijatelja. Takav intenzitet pucnjave iz pješadijskog naoružanja nisam doživio nigdje na ratištima. Međutim, prvog dana akcije nije bilo nekog posebnog efekta, osim možda psihološkog, ali to je dalo svoj rezultat.

Spomenut ću i jednu anegdotu: tokom napada, u naš rov dolazi ranjeni borac Mehmed Alić zvani Gljiva, pogođen metkom u rame, vidim, krvavi... Odmah naredim našem bolničaru, Sanelu Fazliću Sanči (bio je s nama u rovu) da previje ranjenika. Zatim sam pozvao svog pratioca, kurira i vozača Nijaza Halidovića, da ranjenika preveze u ratnu bolnicu u Sokolu, radi daljnjeg zbrinjavanja. Sančo je, inače, tada bio maloljetan – nismo mu dali u borbu, ali je izmolio da ide s nama. Čim je ranjenik previjen, pojavio se i Nijaz, koji je ga je odmah „pokupio“ i s njim otrčao prema autu, pod granatama koje su dolijetale iz pravca Visa na Trebavi, zasipajući našu pozadinu. U tom trku, Nijaz je izgubio patiku, a kako su nam borci bili bez obuće, vratio se da je potraži... Našavši je, zbunjen, dok se snašao na terenu, vidio je da nema ranjenika, zabrinuo se, uspaničio, pomislio je da je izgubio ranjenika... Nije poznao teren, jer smo tu stigli noću, ali se po nekoj intuiciji uputio prema mjestu gdje je bilo auto. Tu ga je, na

sreću, i zatekao, a zatim odvezao u bolnicu u Soko, gdje je odgovarajuće zbrinut.

Tokom noći, nakon što se borba smirila, naši izviđači su javili da se neprijateljski tenk spušta niz Lendiće, na prelaz preko Spreće prema Karanovcu. To je bio znak da su, nakon našeg napada prethodnog dana, procijenili da nisu u stanju pružiti otpor, te su se odlučili na povlačenje. Cilj im je bio da tokom noći izvuku dio tehnike i ljudstva. Sutra dan smo nastavili sa napadom, ali većeg otpora nije bilo. Tokom dana naši borci su u potpunosti ovladali tim položajima. Mi smo tada došli na karanovački most. Pitao sam komandu da li treba da ga rušimo. Odgovor je bio: ne.

Zauzimanjem Lendića, i sa te strane je otklonjena neposredna opasnost za Gračanicu i ostala okolna naselja. Otvoren je saobraćaj od Gračanice prema Malešićima i Lukavici, a jednim dijelom i prema Stjepan Polju i dalje, u slobodna sela, zapadno od Doboja.

Inače, poslije pobjede na Lendićima, pristupilo se formiranju 111. gračaničke brigade, u čiji sastav ulaze do tada formirani bataljoni, te prištapske jedinice i jedinice za podršku. Brigada je službeno osnovana 1. septembra 1992. godine; njen prvi komandant je bio Tarik Nuhanović, a načelnik štaba rahmetli Bahrija Džananović. Kasnije se formira i Operativna grupa 2, u koju ulaze 111. gračanička, 109. dobojska i 117. lukavačka brigada. Za komandanta operativne grupe je postavljen Osman Puškar, a za načelnika štaba Ibrahim Nurkić.

U ODBRANI GRADAČCA – BITKA ZA OKLOPNI VOZ

U planovima srpskog agresora, Gradačac je bio grad kojeg je trebalo po svaku cijenu zauzeti, radi proširenja strateškog koridora i stvaranja uslova za nastavak ofanzivnih dejstava na slobodnu teritoriju Tuzlanske regije. Napadi na Gradačac su započeli krajem juna 1992. i trajali su neprekidno sve do

oktobra, kada se i odigrala čuvena Bitka za oklopni voz, u kojoj su učestvovali i jedinice 2. gračaničkog bataljona.

Inače, jedinice iz Gračanice i drugih opština Okruga Tuzla odlazile su na ispomoć u Gradačac, koji su branile snage 107. gradačacke brigade. Zahvaljujući zajedničkim naporima branilaca ovoga prostora, Gradačac je uspješno odbranjen, uprkos neprestanim, snažnim nasrtajima agresora. Nakon skoro četiri mjeseca iscrpljujućih borbi, neprijateljske snage su 22. oktobra 1992. godine krenule u odlučujući napad na ovaj grad, u namjeri da ga definitivno osvoje. Glavni pravac napada bio je na sjevernom dijelu linija odbrane, na pravcu Gornje Ledenice – Požarlike, pri čemu je, pored artiljerijske podrške, tenkova i oklopno-mehanizovanih sredstava, u borbu uveden i oklopni voz, koji je tog dana zaustavljen, a potom i uništen.

U to vrijeme na Gradačcu su se nalazila dva ojačana interventna voda iz sastava 2. gračaničkog bataljona, kojima su komandovali rahmetli Fikret Šuša i Nermin Širbegović Šira. Prvi od njih je tog jutra bio raspoređen na liniji odbrane u Požarikama, dok se drugi vod nalazio u pripravnosti, u Banji Ilidža. Nakon kišne i relativno mirne noći, rano ujutro je počeo jak artiljerijski, a zatim i kombinovan oklopno-pješački napad na linije odbrane. Ubrzo se pokazalo da je glavni pravac napada usmjeren ka Požarikama, i to na dio linije koji su držali borci iz Gračanice. Oni su podnijeli prvi i glavni udar tog napada.

Komandir voda na liniji, Fikret Šuša, odmah je izvijestio komandu da se radi o vrlo jakom napadu, te je rasporedio protivoklopnu grupu voda ispred linija odbrane, u zahvatu puta u rejonu Gornjih Ledenica, kojim se očekivao nailazak neprijateljskih tenkova. Niko nije mogao očekivati da će se pojaviti oklopni voz, tim prije što je pruga Modriča – Gradačac bila razmontirana i uklonjena. Međutim, neprijatelj je, koristeći noć i vremenske neprilike, uspio osposobiti prugu, te je tog jutra u borbu uveo i oklopni voz, sa

više specijalno oklopljenih borbenih vagona, naoružanih protivavionskim topovima, teškim mitraljezima, raketama i minobacačima. Namjera neprijatelja je bila da oklopnim vozom izvrši prodor do industrijske zone Gradačca, čime bi faktički zašao za leđa našim jedinicama. Komandir voda Fikret Šuša je odmah izvjestio nadležnu komandu o nailasku oklopnog voza, ali oni nisu vjerovali, čak su se smijali na tu vijest, jer su svi držali da je pruga bila uništena. A voz je ipak naišao.

Po onome što znam na osnovu izvještaja i navoda očevidaca, na pojavu voza reagovala je naša protivoklopna grupa, iz sastava Interventnog voda 2. bataljona, u kojoj su bili Zijad Džinić, Samir Kešetović, Asmir Grbić i Bego Tuholjak (koji je tog dana i poginuo). Gađali su voz iz ručnih protivoklopnih sredstava, potrošivši sve rakete koje su imali. Rakete nisu uspjele onesposobiti voz, ali sretan pogodak u šinu doveo je do iskakanja vagona i njegovog zaustavljanja. Nakon toga se lokomotiva, koja je tiskala kompoziciju, sa par vagona otkočila i povukla, dok su borbeni vagoni ostali na poprištu i sa njih je neprijatelj nastavio dejstvovati po našim linijama. Kasnije, nakon tri-četiri sata borbi, na poprište je došao i naš tenk (iz sastava 107. brigade), koji je preciznim pogodcima neutralisao njihovu posadu.

Međutim, u tim prvim satima, borci na liniji odbrane Požarika podnijeli su najveće napore, a posebno borci 2. bataljona 111. brigade iz Gračanice, koji su bili na najisturenijim položajima. Tada je došlo i do proboja odbrane na jednom dijelu, što je dio naših boraca prisililo da se uslijed opasnosti od opkoljavanja izvuku s dijela linije. Pristizanjem interventnih jedinica, odbrana je stabilizovana, a zatim su naše snage faktički prešle i u kontranapad. Među prvim je u intervenciju, inače, stigao naš drugi vod, koji se nalazio u pripravnosti, da bi odmah potom bio uveden u borbu. Istina, dio boraca se kolebao, jedan dio je ušao, a komandir voda Nermin Širbegović Šira je i sam stupio u borbu (tog

dana je, kao ratni trofej, zarobio i jedan pištolj od neprijateljskog starješine).

U tim borbama naše jedinice su podnijele i glavne žrtve. Poginula su trojica naših boraca: Nihad Avdić, Ibrahim Mehinović i Bego Tuholjak. Imali smo i više ranjenih. Sjećam se da Nihad nije taj dan ni izvučen, mi smo došli sutradan, pretraživali smo i teren, vidjeli dosta mrtvih neprijateljskih vojnika, a Nihadovo tijelo smo na kraju našli u bolnici u Gradačcu...

Poslije rata, slušao sam različite priče o ovoj bitki i zaustavljanju oklopnog voza. Mnogi su sebi prisvajali zasluge, ističući da je njihov doprinos bio presudan. Oni koji su bili na linijama tog dana, priznaju da su voz zaustavili borci iz Gračanice, a to je za mene i ključni momenat te bitke. Da se to nije desilo, ko zna kako bi se sve drugo odvijalo. Ali na kraju, ti detalji i nisu toliko bitni. Ono što je bilo najvažnije, jeste da je tog dana definitivno odbranjen i spašen Gradačac. Istina, neprijatelj je i kasnije više puta pokušavao ugroziti linije odbrane Gradačca, ali ti napadi nisu bili takvog intenziteta kakvi su bili do Bitke za oklopni voz. Da je neprijatelju pošlo za rukom da zauzme Gradačac i proširi posavski koridor, sigurno je da bi bila ugrožena i odbrana Gračanice, pa i šire slobodne teritorije, naredni cilj bi vjerovatno bilo povezivanje Ozrena i Trebave, a samim tim bi se i prostori Doboj Istoka i Gračanice našli na puno jačem udaru neprijateljski snaga.

Braneci Gradačac i druge dijelove naše slobodne teritorije, mi smo, dakle, posredno branili i samu Gračanicu.

SA GRADAČCA NA BRČKO

Gračanički bataljon je, po naredbi pretpostavljenih komandi, značajne snage slao kao ispomoć i na posavsko ratište, odnosno linije odbrane slobodnih dijelova opštine Brčko.

Prvi puta kada sam otišao tamo sa bataljonom, zapazio sam da su hrvatska sela, Markovića Polje, Tinjaši, Laništa – gdje su otprilike bili položaji naše jedinice, ostala

pusta, bez mještana. Kuće su, inače, bile pune svega – hrane, namještaja, sve je ostalo, ali domaćeg stanovništva nije bilo. Zatekli smo samo nekoliko stranih legionara, dobrovoljaca iz “Legije stranaca” koji su došli tu da ratuju, ali domaćih ljudi nije bilo. S legionarima smo dogovarali kako da kvalitetnije postavimo, uvežemo i branimo naše linije. Bilo mi je veoma čudno što domaće stanovništvo nije ostalo da čuva i brani svoje kuće. Nisam previše ulazio u razloge, ali sam znao da smo, dolazeći u ta područja i braneći njihove kuće, ustvari, branili sebe i svoje kuće – jer, ako odu njihove, doći će red i na naše.

Dobrim dijelom smo to uspjeli i odbraniti, ali, nažalost – svaki naš odlazak na takva ratišta imao je svoju cijenu i teške posljedice. Plaćali smo ga sa poginulim, ranjenim i nestalim borcima...

SPREMNI ZA POMOĆ ISTOČNOBOSANSKIM ENKLAVAMA

Početkom 1993. godine, neprijatelj je pokrenuo veliku ofanzivu na enklave Istočne Bosne – Kamenicu, Cersku i Srebrenicu, koje su se teškim mukama branile od početka agresije na Bosnu i Hercegovinu. U pokušaju da pomogne tamošnjem narodu, komanda 2. korpusa je planirala proboj do ugroženih enklava, naredivši potčinjenim jedinicama da izdvoje dio snaga za taj zadatak. Iz Gračanice je određen kompletan 2. bataljon 111. brigade, ojačan dijelovima 1. bataljona. Bila je to već jedna značajna snaga, a mislim da i naši borci nikada nisu iskazivali veći borbeni moral i spremnost za odlazak u borbu, svakako i zbog dovoljno stečenog borbenog iskustva na Gradačcu i posavskom ratištu.

U svom govoru pred polazak, pred vojnicima postrojenim u Pašalićima, rekao sam da je ovaj naš zadatak nešto novo, sasvim drugačije od onoga što smo do tada iskusili, da idemo u nešto nepoznato, da ne znamo hoće li se iko od nas uopće i vratiti... Pozvao sam tada da svako onaj ko nije bespogovorno

spreman da ide, neka odmah istupi i kaže da ne želi ići, da nije sramota – neka ostane da brani ovdje ovo što imamo, a oni koji su spremni da idu, ići će. Niti jedan borac nije izašao iz stroja, svi su željeli da idu, da se bore, vidio sam to po njihovim licima... Bilo je to, inače, u prvim danima marta 1993. godine.

Iz Gračanice smo najprije prebačeni u Živinice, gdje su se trebale okupiti snage za proboj prema Cerskoj. Smjestili su nas u prostorije jedne osnovne škole, gdje smo čekali na pokret. Pratili smo iz medija stanje u okruženju Cerskoj, vidjeli smo i sami da je situacija kritična. Vojska je bila spremna, a ja sam kao komandant bio ubijeđen da ćemo se uskoro naći tamo i da je to naš zadatak. Ali naredba za pokret nije stizala. Iz dana u dan, počela je kod boraca da se tupi ona početna oštrica, da se gubi volja. Vojska je postajala sve nervoznija. Da na neki način zabavim vojnike, izmišljao sam različite sportske aktivnosti navlačenje konopca, neka takmičenja...

Zamolio sam Hasana Muratovića, komandanta Operativne grupe 6 (kojoj smo bili pretpočinjani) da barem zamijenimo njegove jedinice na linijama odbrane, ako se ne misli ozbiljno ići ka Cerskoj. On se složio i mi smo zamijenili borce iz Živinica na nekoliko dana, omogućivši im da se odmore. Preuzeli smo linije odbrane na Javornik planini, u rejonu Velikog Brda (iznad sela Tupkovići), u pravcu Šekovića, dakle na dijelu kojim se predviđao i proboj prema Cerskoj. Na liniji koju smo preuzeli vođene su borbe, sjećam se da je tu s nama bio i operativac u komandi Operativne grupe 6, Nihad Šehović (koji je u tim okršajima bio i ranjen).

U to vrijeme, manevarska jedinica “Živinički sokolovi” izvodila je i neka ofanzivna dejstva. Zbog nepovoljnih vremenskih uslova i snažne neprijateljske odbrane, u tome nisu imali uspjeha. Pretrpjeli su i žrtve, pa me je Šehović zamolio da uputim naš interventni vod, da pomogne u izvlačenju ranjenih i poginulih. Bio je dubok snijeg na planini, a naši borci su imali bijele, maskirne

8

BORCI I STARJEŠINE

U zoni odgovornosti 221. brigade izvedeno nekoliko uspješnih akcija u kojima su naneseni neprijatelju značajni gubici u živoj sili i materijalno tehničkim sredstvima. Džemal Jukan ističe:

AKCIJE SU IZVEDENE MUNJEVITO

U okviru planiranih akcija na nivou 22. divizije komanda 221. brigade dobila je zadatak da izvrši jače diverzentske akcije u zoni odgovornosti Brigade i to prije izvođenja akcije na lukavačkom ratištu i, naravno, poslije uspješno izvedene ove akcije. O provedenim akcijama upoznao nas je komandant brigade Džemal Jukan:

"U pripremi akcije dobar posao napravile su izviđačke jedinice. One su određeno vrijeme boravile na privremeno zauzetim teritorijama, sagledale borbeni poredak neprijatelja da bi se poslije toga pristupilo realizaciji zadatka. Cilj akcije koju smo izveli

na trebavskom dijelu ratišta, pored proboja prednjeg kraja neprijatelja, nanošenja gubitaka neprijatelju u živoj sili i materijalno tehničkim sredstvima, bio je i vezivanje interventnih snaga neprijatelja za 221. brigadu čime bi se omogućilo lakše izvršenje zadatka jedinicama 22. divizije koje su napadale na jednom od glavnih pravaca".

Pošto su pripreme izvršene detaljno sama realizacija zadatka išla je bez problema. Na trebavskom ratištu razbijen je prednji kraj neprijatelja, nanješeni su mu značajni gubici u živoj sili, zarobljena je veća količina naoružanja a jedan agresorski vojnik je zarobljen. Ranjenog neprijateljskog vojnika naši borci su dopremili do ratne bolnice gdje je zbrinjen. Izvršen je operativni zahvat i sada se nalazi van životne opasnosti. Boško Lazukić iznenađen je ovakvim postupkom naših boraca i ljekara i ističe da svi agresorski vojnici "zahvaljujući srpskim medijima" imaju sasvim drugu sliku o pripadnicima Armije Republike Bosne i Hercegovine.

"Akcije prema Ozrenu izvedene su s ciljem vezivanja snaga i omogućavanja uspostavljanja odbrane na novodostignutim linijama odbrane na lukavačkom ratištu. Akcije na mostove preko rijeke Spreče su izvedene munje-

vito i vrlo, vrlo uspješno. Neprijatelju su naneseni gubici u živoj sili i materijalno tehničkim sredstvima. Mostove smo mogli i srušiti ali cijenimo da će mostovi trebati više nama nego njima, tako da su ostali netaknuti" - priča nam Jukan.

I u ovoj akciji izabrani su objekti čisto vojne prirode. Naši borci imali su priliku da uđu i u Sočkovac, Kakmuž, Petrovo i Karanovac ali nisu htjeli. Imali su priliku da artiljerijski djeluju na kolone izbjeglice sa Ozrena ali kažu ne mogu se poistovjetiti sa četnicima, koji nemilosrdno tuku po civilnim naseljima. Dokazali smo četnicima da u ta sela možemo ući kad hoćemo. Nedužne civilne žrtve u Tuzli, Gračanici, Lukavcu, Sarajevu nećemo još dugo tolerisati. Naši borci imali su dosta strpljenja u protekle tri godine rata, i ukoliko četnici nastave sa gašanjem civilnih naselja i ubijanjima civila bićemo primorani da ih udaljimo na odstojanje odakle više neće moći to činiti.

I. Duraković

Iz "Armije ljljana" (god. IV, br. 63, 30. 06. 1995., str. 8)

uniforme. Mi, inače, nismo ni znali za taj napad, ali smo se odmah odazvali – naši borci su spremno priskočili u pomoć, pomažući “Živinčkim sokolima” da se izvuku. Pripadnici ove jedinice su nam se javljali i poslije rata, zahvalni za našu pomoć...

Nažalost, i mi smo tada imali gubitaka – neprijatelj nas je tukao artiljerijom, kada je kompletan vod izašao da iznosi ranjene i poginule borce iz Živinica. Tada je pala granata od čijih je gelera, tog 12. marta 1993. godine, smrtno stradao komandir voda, rahmetli Hajrudin Dinko Gopo. Imali smo i četiri lakše ranjena borca...

Kao što je poznato, u sve te događaje umiješala se međunarodna zajednica; Cerska je pala, a Srebrenica je privremeno spašena, kada je i proglašena “zaštićenom zonom”. Mi smo se vratili u Gračanicu. Kada smo krenuli, računali smo da idemo na proboj prema Cerskoj, u pomoć opkoljenim enklavama, ali spletom okolnosti do tog proboja nije došlo.

Ipak, vratili smo se nazad u Gračanicu, sa još jednim novim iskustvom. Vratili smo se našim redovnim zadacima: odbrana vlastite zone odgovornosti, u Sprečkom polju, te slanje jedinica tamo gdje je agresor najžešće nasrtao i gdje su naši borci trebali ispomoć. Našom voljom, odlučnošću i spremnošću da idemo i u proboj do opkoljene Cerske to smo na najbolji način dokazali. Dokazivali smo to i prije, odlascima na Brčko i Gradačac, kao i poslije – kada su se naše posade ponovo smjenjivale na ovim ratištima, ali ubrzo i na prostoru Doboj Istoka, Teočaka i Sapne, kao i Olova – područjima na koja je, u toku 1993. godine, agresor prenosio težište svojih ofanzivnih djelovanja.

PREUZIMAM DUŽNOST KOMANDANTA 109. BRIGADE

Tokom proljeća i ljeta 1993. godine, došlo je i do personalnih promjena u komandi 111. brigade, kao i njenih bataljona. Umjesto Tarika Nuhanovića, za novog komandanta 111. brigade je došao Smail Mešić, predratni ofi-

cir JNA, rodom s područja Doboj Istoka. Nešto poslije toga i ja sam razriješen dužnosti komandanta 2. bataljona, te raspoređen na novu dužnost u komandi brigade. Za novog komandanta bataljona krajem maja 1993. postavljen je Muris Trepanić, raniji komandir 2. čete i zamjenik komandanta 2. bataljona, koji će ovu jedinicu uspješno voditi do kraja rata. Ja sam preuzeo dužnost pomoćnika komandanta 111. brigade za bezbjednost. Neko vrijeme iza toga, na inicijativu Operativne grupe 2 i po odluci pretpostavljene komande, raspoređen sam u 109. brdsku brigadu Doboj Istok, u cilju njenog kadrovskog jačanja. Ta je odluka ubrzo preinačena, i ja sam – zvaničnom naredbom koju je potpisao Alija Izetbegović, predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine i vrhovni komandant Armije RBiH, postavljen za komandanta 109. brdske brigade Doboj. Dužnost sam preuzeo 21. septembra 1993. godine. (dotadašnji komandant, Sead Arnautović, povučen je u komandu OG 2, gdje preuzeo dužnost načelnika artiljerije.)

Situacija u 109. brigadi i njenoj zoni odgovornosti bila je jako teška i složena, a čitava ta sredina sama po sebi specifična. Prvih nekoliko mjeseci rata, to područje je bilo relativno mirno (u odnosu na druga ratišta sjeveroistočne Bosne), sve do aprila 1993. godine, kada neprijatelj pokreće snažnu ofanzivu u kojoj uspijeva potisnuti naše snage i osvojiti Svjetliču, kao i dio Stanić Rijeke. Uz teške muke, naporima združenih snaga Operativne grupe 2 i Drugog korpusa, napredovanje neprijatelja prema Gračanici bilo je zaustavljeno, a linije odbrane stabilizovane. Početkom juna, 109. brigada je, štaviše, izvela i uspješan kontranapad, oslobodivši Stanić Rijeku i zauzevši važne topografske tačke Begova Glavica i Barakovac, koje su u našim rukama ostale do nove ofanzive, krajem 1993. godine. Međutim, 109. brigada je po svom sastavu i ljudskom potencijalu (mobilizacijskoj bazi) u stvarnosti više ličila na ojačani bataljon, a u njoj su, u trenutku kada

sam preuzeo komandu, bili izraženi brojni problemi, tako da je naša komanda cijenila kako je svako kadrovsko “osvježanje” bilo dobro došlo.

Kada sam postavljen na čelo ove brigade, u Gračanici su se javile neke priče – eto, ja sam, kao, zbog svoje popularnosti među borcima “smetao nekome”, pa su me, zbog toga, “maknuli” sa dužnosti... Takve su se priče ispredale i spominjem ih – neka se i to zna. Ali, realno gledajući, smatram da je moje postavljenje na čelo 109. brigade bilo u ono vrijeme mudar potez. Sama Gračanica se branila upravo na tom dijelu ratišta. Da je pao taj prostor, neposredno na udaru bi se našli slobodni dijelovi opštine Gračanica. S obzirom na ograničenu mobilizacijsku sposobnost tamošnjih jedinica, iz Gračanice je u rejon odbrane 109. brigade slato po više stotina ljudi, faktički jedan bataljon, te je postavljenje komandanta sa tog prostora i tome doprinosilo. Tako su se prevazilazili i lokalizmi u našoj vojnoj organizaciji.

Prilikom dolaska u 109. brigadu i preuzimanja dužnosti, sugerisano mi je da za svaki slučaj povedem sa sobom vod vojne policije, “da mi se nađe pri ruci, bude li zatrebalo”. Nije mi to, naravno, padalo na pamet. Šta će mi vojna policija iz Gračanice – valjda 109. brigada ima svoju vojnu policiju, tako sam razmišljao. Po dolasku u komandu brigade, zatekao sam dva policajca, koji su mi se stavili na raspolaganje kao lično obezbjeđenje. Njima sam se zahvalio i vratio ih u matičnu jedinicu (četu vojne policije), kazavši im da ću ih pozvati ukoliko mi budu trebali. Kao starješina, imao sam jedan sasvim drugačiji pristup s obzirom da sam dobro znao psihologiju našeg vojnika, šta on hoće, šta očekuje od starješine itd. Trebalo je razumjeti da su to većinom bili ljudi koji su kupili svoje puške, kako bi odbranili sebe i svoje porodice... Komandant je morao imati osjećaj ljudskosti, u protivnom će nailaziti na probleme.

Odmah po preuzimanju dužnosti, izvršio sam obilazak linija odbrane, da uvjerim kako

je to sve uređeno, razgovarajući neposredno s vojnicima. Bila je jesen, kišno vrijeme, blato, obukao sam gumene čizme, a takva moja pojava je imponovala borcima. Čuo sam poslije komentare – evo, došao je komandant, ne obilazi linije u autu, već pješe, ne nosi kožne čizme već rudarice, ne prati ga obezbjeđenje s pumparicama... Prvi utisak je, dakle, bio pozitivan, nastojao sam stvoriti klimu kod boraca da im je došao dobar komandant.

Sjećam se i jedne dženaze u Velikoj Brijesnici, nedugo nakon mog dolaska u brigadu, kada nam je poginuo jedan borac na Barakovcu. Došao sam i ja na dženazu, osjetio sam da su to prisutni gledali sa simpatijama. Međutim, kako nisam znao klanjati, nisam stao u saf sa ostalima, ostao sam sa još nekoliko boraca pored ograde... Komentar efendije koji je klanjao dženazu bio je dosta ružan, rekao je, otprilike, da su oni što nisu stali u saf isto što i četnici. Iako mi je bilo mučno to slušati, nisam reagovao. Ali probudilo je to ipak u meni želju da naučim i klanjati, želio sam da mogu barem propisno klanjati dženazu svom poginulom borcu... Brzo sam to naučio i prvi svoj Ramazan ispostio kao komandant 109. brigade, negdje na prelazu između 1993. i 1994. godine. Bila je to i svojevrsna prekretnica u mom duhovnom životu. Ipak, sjećajući se nelagodne “lekcije” koju sam dobio na spomenutoj dženazi, sugerisao sam kasnije efendijama da sa puno više takta prilaze ljudima, a pogotovo borcima, koji su bili “izvan safa”. Otvoreno sam im rekao da takve ljude ne mogu pridobiti na takav način, da je dovoljno bilo da su nas pozvali u saf, jer vjerski obred je ionako jednostavan – četiri tekbira su dovoljna da se prizna dženaza (što ja u prvi mah nisam ni znao). Moram reći da je i moja kritika upućena efendijama imala efekta kao, uostalom i njihova upućena meni.

Kada je riječ o sastavu komande 109. brigade, koji sam zatekao po svom dolasku, načelnik štaba bio je Kemal Salihbašić, pomoćnik za pozadinu Husejn Mujkić, pomoćnik komandanta za finansije Mehmed Mehino-

Sa borcima 2. bataljona 221. brigade

vić, pomoćnik za personal Mirsada Dizdarević, koja je došla iz Doboja... Komandanti bataljona bili su: Ibro Banjić, Edvad Mustafić i Abdulah Sofić, koji je poslije rata, nažalost, tragično okončao život. Inače, komandanti bataljona i komandiri četa su se češće mijenjali, pa se njihovih imena teže mogu sjetiti. Na tom prostoru prije preuzimanja dužnost komandanta nisam nikoga poznavao, ni u 109. brigadi, niti u civilnim strukturama. Nakon okupacije Doboja i njegove okoline, preostali slobodni prostori te opštine, istočno od Doboja naslanjali su se na opštinu Gračanica i u administrativnom smislu tretirali se kao Doboje Istok, a prostori južno od Doboja, koji su se naslanjali na opštinu Tešanj, kao Doboje Jug.

STANJE U 109. BRIGADI I LINIJE ODBRANE

Kad sam preuzeo dužnost komandanta 109. brigade, u tom prostoru još uvijek nije bila uspostavljena opština, pa je zato situacija u Brigadi bila puno složenija u odnosu na 111. brigadu, kako u pogledu logistike, tako i u pogledu mobilizacije i unutrašnje bezbjednosti, te civilnog života općenito. U administrativnom smislu, na tom prostoru egzi-

stiralo je 5 mjesnih zajednica: Mala i Velika Brijesnica, Klokotnica, Stanić Rijeka i Lukavica Rijeka. Svaka od njih imala je u početku svoj krizni štab, odnosno ratni Savjet mjesne zajednice. Predsjednici mjesnih zajednica činili su zajednički krizni štab, na čelu kojeg je bio Refik Šuvalić. Moram da kažem da oni niti jednu odluku nisu donosili bez mene, kao komandanta brigade. Zaista su me uvažavali, dnevno smo se sastajali i dogovarali oko rješavanja svakodnevnih problema.

Mobilizaciona baza 109. brigade je bila relativno mala, naspram veličine i značaja zone odgovornosti koju je ta brigada pokrivala. Procenat mobilizacije nije bilo potrebno ni izračunavati jer su gotovo svi vojno sposobni ljudi sa tih prostora bili mobilisani. Imali smo slučajeva, na primjer u Lukavici Rijeci gdje su otac i sedam sinova bili mobilisani u našoj brigadi.. Kad je došlo uputstvo da se u slučajevima istovremene mobilizacije tri brata, jedan može eventualno otpustiti iz vojske, kako bi mogao nešto zaraditi za porodicu i pomoći drugim. Ja sam tu porodicu Fazlića iz Lukavice Rijeke pozvao i rekao im da se dvojica mogu demobilisati. Dogovor je bio da oni sami odluče ko će od njih izaći iz vojske. Međutim, kako se nisu

mogli dogovoriti, svi su ostali u našoj jedinici. Niko nije htio otići zato što bi se to protumačilo skoro kao dezerterstvo, izvlačenje itd. To je samo jedan od primjera i pokazatelja kolika je bila svijest odlučnost tih ljudi da se brane.

Kad spominjem Lukavica Rijeku, želim da naglasim da je to bilo naše najugroženije naselje tokom rata 1992. – 1995. godine. S jedne strane, nad glavama stanovnika naselja "visio" je Oblič, a s druge strane Becanj, kao dva dominantna i dobro utvrđena uporišta neprijatelja. Lukavica Rijeka se faktički nalazila u jednom okruženju, u jednom lijevku u koji se ulazilo koritom rijeke, jer je put bio pod stalnom vatrom sa spomenutih brda. Ali u tom selu je ostalo gotovo cjelokupno stanovništvo, čitave porodice, djeca su pohađala školu, rijetko je ko izbjegao. Mislim da je to jedan od razloga što je, uprkos svemu, opstalo i sačuvalo se.

Inače zona odgovornosti 109., brigade protezala se Sprečkim poljem, od Stjepan Poljem i spoja sa 111., gračaničkom brigadom u visini pa do Stanić Rijeke, idući dalje linijom Barakovac – Mujanov mezar – Točko – Biljevine, gdje se spuštala u Lukavica Rijeku. Zatim je išla padinama Oblića u pravcu Delića visa u Lukavici, do spoja sa jedinicama 111. brigade. Kada se pogleda na karti, vidi se da je to bila jedna uska potkovica, tako da je neprijatelj mogao sa svojih položaja na Trebavi gađati naše položaje prema ozrenskoj strani i obrnuto. U vrijeme dok su agresorske snage držale Lendiće, postojali su planovi da se izvede spoj srpskih snaga s Ozrena i Trebave, pravcem Lendići – Vis, čime bi se slobodna teritorija Doboj Istoka potpuno odsjekla.

Zato su linije odbrane 109. brigade bile dobro uređene, ali su vatrena dejstva po linijama i granatiranja naselja bila svakodnevna, jednostavno nije bilo zatišja u kome bi se borci ove brigade mogli odmoriti... S obzirom da smo sa Mujanovog mezara gledali Doboj i pratili neprijateljske snage i njihove pokrete, bilo nam je jasno da je neprijatelj na

tom prostoru rasporedio izuzetno jake snage na svojim linijama i uvijek spremnu rezervu. Dalje, preko rijeke Usore, bile su naše snage na prostoru Doboj Juga, tako da je i prostor Doboja bio strateški jedan uski prolaz do Ozrena, kojeg je neprijatelj branio po svaku cijenu. Stoga je i svaki pokušaj pomjeranja linija i sa jedne i sa druge strane završavao neuspješno ili je dolazilo do minimalnog pomjeranja, u nekih desetak do stotinu metara. Svaki taj metar plaćao se velikim žrtvama. Te linije su bile skoro čitavog rata aktivne i tu većih pomjeranja nije bilo. Istina, mi smo zauzeli Oblič, ali smo izgubili Barakovac, što je u nekim metrima ili kvadratima bilo zanemarljivo.

Bilo je, doduše, više pokušaja, i neprijateljskih i naših, da se na tim linijama naprave značajniji pomaci. S naše strane, dolazile su i druge jedinice korpusa u pomoć, elitne jedinice, koje su pokušavale ostvariti neki uspjeh. Međutim, to je uglavnom završavalo neuspjehom. Neprijatelj je imao veliki interes da od Doboja napravi za nas neosvojivo uporište, a naši borci su, s druge strane branili neposredno svoje kuće, svoje porodice, mahale. Zato nije smjelo biti opuštanja ni jednog trenutka – ni sa naše, a ni s njihove strane.

Narod je na prostoru Doboj Istoka davao sve za odbranu. Nisu imali ni svoju opštinu, niti su tu bile neke uspješnije firme i preduzeća, ali su imali svoju zemlju, svoje poljoprivredne proizvode, koje su vozili i prodavali u Srebreniku i Tuzli i za te pare kupovali puške. Svi pogledi u tim teškim danima bili su usmjereni na našu brigadu, što je i za nas u komandi stvaralo veliku odgovornost i obavezu...

Kako je sve što je moglo nositi pušku u tom području već bilo mobilisano, sa razvojem situacije na ratištu, kao i pretrpljenim gubicima, sve je više nedostajalo ljudi na linijama odbrane 109. brigade. Stoga su te linije popunjavane vojnim obveznicima sa područja gračaničke opštine. Sa mojim do-

laskom, sjećam se, oko 500 i nešto više ljudi iz Gračanice bilo je angažovano u Dobojskoj brigadi, faktički jedinica ranga bataljona. Oni su se mijenjali, ali ih je otprilike uvijek bilo toliko... A po potrebi, i druge jedinice iz naše operativne grupe i 2. korpusa dolazile su na ispomoć.

OSLOBAĐANJE OBLIĆA

U decembru 1993. godine neprijatelj je pokrenuo žestoku ofanzivu na linije odbrane 109. brigade. Ovu neprijateljsku ofanzivu zaustavili smo upornom odbranom, a zatim i našim protivnapadom, u kome smo agresoru nanijeli ogromne gubitke. Uništena su četiri tenka i više druge tehnike, te izbačen iz stroja ogroman broj neprijateljskih vojnika. Uspješnim slamanjem ofanzive konsolidovali smo odbranu i uredili linije, a zatim se okrenuli temeljitoj obuci boraca. Akcenat smo dali na obuku interventnih i manevarskih jedinica, te izvođenje ofanzivnih borbenih dejstava, što će u proljeće 1994. godine biti primijenjeno u akciji zauzimanja Oblića, kojom je na ovim prostorima nagoviješten prelazak u oslobodilačku fazu rata. U to vrijeme, agresor je snažno napadao na prostore Doboj Juga i Tešnja, zbog čega smo od naše komande dobili zadatak za izvođenje aktivnih borbenih dejstava, s ciljem pomoći jedinicama Operativne grupe 7 JUG, koje su se tada nalazile u okruženju.

U saradnji sa komandom 111. brigade, izradili smo plan za oslobađanje objekata Oblić, Vukovac i Panjik. Plan smo radili temeljito, a pripremajući jedinice držali smo u tajnosti naš cilj – vojska je znala da ćemo napadati, ali kada i koji objekat, to nisu znali. Same pripreme su relativno kratko trajale, ali je realizacija na terenu, tog 7. marta 1994. godine, bila munjevit. Na sam objekat napada išlo se diverzantski, podvlačenjem u ranim jutarnjim satima, a na drugom dijelu fronta smo, uz artiljerijsku pripremu, izveli demonstrativni napad, zavaravajući neprijatelja. Glavnu ulogu u napadu na Oblić imala

je Izviđačko-diverzantska četa, izuzetno kvalitetna manevarska jedinica kojom je komandovao Senad Batalević Batal, "Zlatni ljiljan", jedan od najboljih komandira koje sam imao. Bitka za Oblić, Vukovac i Panjik trajala je oko sat vremena. U toj akciji primijenili smo princip borbenih grupa, od kojih je svaka imala svoj zadatak. Poslije ćemo ga uspješno primjenjivati i kasnije.

Kad mi je Senad Batal kao komandantu radio uređajem javio da je zadatak izvršen i da idu dalje, bio sam presretan. Uveli smo svjež snage koje su posjele položaje i izvele inženjerijsko uređenje linije, dok su jedinice koje su bile zadužene za izvršenje zadatka preuzele ulogu borbenog osiguranja. Nažalost, u samoj akciji imali smo jednog poginulog borca i dvojicu ranjenih, a znatno veći broj boraca dao je svoje živote za odbranu ovog značajnog objekta, kojeg je neprijatelj u više bezuspješnih napada pokušavao ponovo osvojiti. Ipak, uspjeh je bio potpun. Oslobađanjem Oblića smo vratili život stanovništvu Lukavica Rijeke, najugroženije mjesne zajednice na ovome području. Sa oslobađanjem Oblića, njeni stanovnici su postali znatno sigurniji, a odbrana više nije dolazila u pitanje.

Sve u svemu, uspjeh na Obliću, Vukovcu i Panjiku bio je prekretnica u našoj borbi. Odatle se krenulo u jedan oslobodilački rat i kako je vrijeme prolazilo, akcije većih razmjera su slijedile jedna drugu i bile su sve veće, značajnije i sa većim uspjesima.

212. OSLOBODILAČKA BRIGADA I NJENA 7. ČETA

Krajem 1993. i početkom 1994. godine dolazi do formiranja 212. bosanske oslobodilačke brigade – jedinice četnog sastava, namijenjene izvođenju ofanzivnih borbenih dejstava, odnosno oslobađanju okupirane teritorije kako na području zone odgovornosti naše operativne grupe i korpusa, tako i širom Republike Bosne i Hercegovine. Prema odluci komande Operativne grupe 2, u njen sastav uključeni su najbolji pojedinci i sastavi

Razgovor sa komandantom 221. brigade, majorom Džemalom Jukanom, vodili smo za vrijeme kratkog odmora između obilaska prvih linija na trebavskom ratištu.

OSPOSOBLJENI SMO ZA IZVRŠENJE POSTAVLJENIH ZADATAKA

Od početka agresije ova brigada oslobodila je najveći dio teritorije opštine Gračanica, nije izgubila ni pedlja teritorije, a u isto vrijeme pomogla je mnogima. Naši uspjesi nisu dovoljno publikovani, tako da su i prefiksi i pridjevi brigade izostali.

Bilten: Gospodine komandante, pošto je ovo Vaš prvi istup za naš Bilten, molimo Vas da nam ukratko kažete nešto o sebi i svom ratnom putu.

Dž. Jukan: Puno toga se desilo od početka agresije, a posljednji događaji idu filmskom brzinom, tako da sjećanja i analiza onog što se desilo zahtijevaju malo više vremena i bar malo mira. Telegrafski, to bi izgledalo ovako: početak rata, ili bolje reći agresije na

Bosnu i Hercegovinu, je period o kome najviše razmišljam. Bili smo u nekim trenucima možda i naivni, a vjerovatno ni svjesni veličine posla pa i odgovornosti koju smo uzeli na sebe, ali optimizam i odlučnost koji je zračio iz svih, a gotovo svi u stroju rukovodioci i radnici, doktori i pacijenti, profesori daci, efendije i džematlije, rezervni i aktivni, raja, davali su nadu za naš uspjeh. Ja u Pribavi, Lohinju, Klokočnici, Gračanici, četa, batajlon, brigade, dosta terena, bitaka, ljeplih i onih drugih trenutaka.

Bilten: U borbu za slobodu narod je pošao skoro bez ikakvog naoružanja. Kako ocjenjujete današnju snagu Armije i 221. b.br.?

Dž. Jukan: Izgradnja ili formiranje Armije je proces koji zavisi od niza faktora i koji u miru zahtijeva mnogo vremena. Naša Armija je izgrađena mimo svih šema i zakonitosti, ali ne i principa na kojima počiva jedna Armija. Naše najveće naoružanje je moral, odlučnost, žilavost i poštovanost boraca Bošnjaka i Bosanaca. Naša Armija se zaista izgradila i stasala, ali ne smijemo nikako potcijeniti neprijatelja, a ujedno moramo biti mudri i strpljivi. Uz izvođenje borbenih dejstava, školovanje kadrova i obuka evih vojno sposobnih mora biti u prioritetu. Što se tiče 221. brigade, borci i starješine su dobro naoružani, opremljeni, visokog morala, osposobljeni za izvršenje postavljenih zadataka.

Bilten: Iako su jedinice 221. brigade dale veliki doprinos u odbrani Gradačca, Brčkog, slobodnih dobnjskih teritorija i drugih mjesta u zoni odgovornosti 2. korpusa, vlada mišljenje da je ova brigada domobranska.

Dž. Jukan: Ne treba se obazirati na svađi i svakakav komentar. Činjenica je da je ova brigada od početka agresije sama oslobodila najveći dio teritorije opštine Gračanica, da ova brigada nikad nije izgubila ni pedlja teritorije, a u isto vrijeme pomogla mnogima (između ostalog ustavila oklopni voz u Gradačcu), ali je činjenica da svi ti uspjesi nisu adekvatno publikovani, tako da su i prefiksi i pridjevi izostali. Kad to kažem, onda mislim na nazive "Slavna" ili "Viteška". Na tome su mogli više uraditi i pretpostavljene komande i DPZ, jer smatram da su borci svoje uradili, a to je najbitnije.

Bilten: Prošle godine jedinice 221. brigade u zadržanju sa združenim jedinicama 22. dKoV, oslobodile su preko 60 kvadratnih kilometara teritorije. Otvorene su perspektive za dalje napredovanje.

Dž. Jukan: Mi moramo osloboditi dalje, to je osnovni zadatak, ali zadaci pretpostavljene komande određuju prioritete i naše učesice u izvršenju borbenih zadataka širom Bosne i Hercegovine, pa doci će na red i ono što borci sa nestrpljenjem očekuju, osloboditi u vlastitoj zoni odgovornosti.

Bilten: No, moramo se vratiti životu i radu unutar jedinice. Koliko se u brigadi vodi računa o rješavanju socijalno-statusnih pitanja boraca i njihovih porodica?

Dž. Jukan: Brigada čini ono što može, iako postoje institucije i u Armiji i van Armije čija je to obaveza. Leno mislim da na tom planu možemo i moramo svi skupa činiti i više.

Bilten: I za kraj poruka borcima.

Dž. Jukan: Borcima čestitam na dosadašnjim uspjesima, neka budu svjesni da rade najčasniji, najhumaniji i najljudskiji posao.

Izdržat ćemo sve i pobijediti!

I.D.

Dragi moji borci i starješine!

Tri godine duge i teške borbe su iza nas. Nikada neprijatelju nismo dozvolili da nas iznenadi, a imali smo snage da oslobađamo teritorij koji agresor privremeno kontroliše.

Uprkos činjenici da su tri godine iza nas, mi moramo imati snage da nastavimo odlučnu borbu, koja će nama i našem narodu omogućiti život dostojan čovjeka. Do toga se dolazi samo hrabrom i bespoštudnom borbom. U to ime ja vam čestitam treću godišnjicu brigade sa željom da vas sreća prati, kako na ratnom putu, tako i u svakodnevnom životu.

Komandant 221. bbr.
Džemal Jukan

iz sve tri brigade: 111. gračaničke, 117. luka-vačke i naše, 109. dobojske brigade.

Iz sastava 109. brigade, u njen sastav je izdvojena dotadašnja Izviđačko-diverzantska četa pod komandom Senada Batalevića Batala. Ona je u sastavu nove brigade dobila naziv 7. četa. S obzirom na situaciju u kojoj se nalazio prostor Doboj Istoka i položaj naših snaga, nakon prekomande i priključenja 212. brigadi, rejon razmještaja ove čete je i dalje ostao na ovome prostoru, tako da je, po potrebi, u slučaju neprijateljskog napada, mogla intervenisati. Bila je to značajna stvar za 109. brigadu, koja je mogla i dalje računati na pomoć ove, može se slobodno reći elitne jedinice.

Čuvene Sedma četa kasnije će se proslaviti u više akcija i oslobodilačkih pohoda 212. bosanske oslobodilačke brigade, ali posebno vrijedan podvig njeni borci su napravili tokom zauzimanja neprijateljskog uporišta Vis (692 m), inače najvećeg vrha Trebave, sa kojeg su snage agresora znatno ugrožavale odbranu prostora kako Gračanice, tako i Doboj Istoka.

BOJ NA VISU – ZA PONOS I PAMĆENJE

Krajem jula 1994. godine, pozvan sam u komandu Operativne grupe 2 u Gračanici. Na tom sastanku su me komandant Osman Puškar i načelnik štaba Ibrahim Nurkić upoznali sa pripremama jedne široke akcije za konačno zauzimanje, odnosno oslobađanje Visa. Tom prilikom saopšteno mi je da ću u toj akciji komandovati na jednom od planiranih pravaca napada, na kojem će se, pored ostalih jedinica, angažovati i kompletna Sedma četa, kao udarna snaga. U tom smislu, naređeno mi je da odmah krenem sa izviđanjima i ostalim neposrednim pripremama za akciju.

Čim sam dobio te zadatke, ja sam im se u potpunosti i posvetio. Redovne poslove u 109. brigadi sam prenio na svog načelnika Štaba, koji je ostao da rukovodi Brigadom, a

ja sam se sa 7. četom 212. brigade zaputio u Malešiće. Na mom pravcu napada je trebala biti angažovana i 2. četa 212. brigade, čiji je komandir u to vrijeme bio Amir Oštraković Lemi, te izviđačko-diverzantska jedinica "Crni Panteri", koju je predvodio Fikret Okanović Okan, kasnije "Zlatni ljiljan". Naš pravac napada podrazumijevao je osvajanje neprijateljske otporne tačke u rejonu Javor – Spasino brdo, zapadno od Visa, odnosno ubacivanje dijela snaga kroz raspored neprijatelja između Visa i Javora.

Okan i Lemi su se odmah uključili u izviđanje i dnevno su mi referisali sa prikupljenim obavještajnim podacima. Neprijateljske linije odbrane i položaje su izviđali dan i noć boraveći u šumi, tako da su u jednom trenutku zatražili da im nabavim prašak protiv ušiju... To govori s kakvom posvećenošću su pristupili zadatku. Naposljetku, izvijestili su me da su spremni za akciju... Kazali su da su prišli blizu neprijateljskih rovova, da se akcija može "s čela odraditi" i da mogu ići dalje. Senad Batal nam je rekao da su njegovi momci našli prolaz, da su uspjeli ući u pozadinu neprijatelja i da se može ići dalje. Odlučio sam, međutim, da ništa ne radimo dok i 2. četa ne nađe prolaz kroz neprijateljski raspored i ne uđe u dubinu neprijateljske teritorije. Najbolje se snašao i najveći doprinos u pronalasku prolaza kroz odbranu neprijatelja dao je Himzo Avdić, zv Lipso, što će biti ključni faktor da ova akcija uspije. Inače, jedinice 111. brigade su ranije u dva navrata bezuspješno frontalno napadale Vis (u oktobru 1992. i julu 1993. godine), tako da je ova akcija morala uspjeti.

Komandanta Puškara redovno sam izvještavao o svim dešavanjima na svom pravcu, o izviđanjima i prikupljenim podacima, a slično je rađeno i na drugim pravcima, prema samome Visu, u rejonu prema Bošnjakuši (neprijateljskoj otpornoj tački istočno od Visa), kao i od Prijekog Brda prema Milatuši, gdje je planiran demonstrativni napad, u cilju vezivanja snaga neprijatelja. Na osnovu

Sa načelnikom štaba 221. brigade Smajilom Oštrakovićem

svih tih naših izviđanja i prikupljenih obavještajnih podataka, u komandi Operativne grupe 2 je razrađen plan kompletne akcije, određene su četiri borbene grupe u napadu i jedna za podršku, te konkretni zadaci naših jedinica. Sam plan je, inače, izradio Hasan Mostarlić, pomoćnika komandanta za operativne poslove OG-2, a odobrio ga Osman Puškar, komandant.

Po tom planu, ja sam komandovao Borbenom grupom 1, koja je imala zadatak napasti i zauzeti Spasino brdo, lijevo od Visa, ali i ubaciti jednu jedinicu jačine čete u dubinu neprijatelja prije početka borbenih dejstava, koja će, potom, po otpočinjanju napada napasti neprijateljske položaje na Visu s leđa, ujedno spriječavajući dolazak pojačanja neprijatelju.

Zadatak je bio složen i zahtjevan, jer do tada tako niko na ovom terenu nije radio. U neprijateljsku dubinu su uglavnom prodirale manje izviđačko-diverzantske jedinice,

ali sada je trebalo ubaciti čitavu četvu. Znao sam, ako iko može izvršiti taj zadatak – to je Senad Batal i njegova Sedma četa. Nastavili smo izviđanje, našli smo taj prolaz i bili smo sigurni da ćemo uspjeti. Međutim, na mom pravcu, zadatak je bio da se po svaku cijenu zauzme i uzvišenje Javor – Spasino brdo, odnosno neprijateljska otporna tačka koja je branila jedan od bokova uporišta Vis. Zauzimanjem te uzvisine se oslobađa prolaz za izvlačenje 7. čete, u slučaju da nešto pođe po zlu i ne uspijemo zauzeti sam Vis, kao glavni cilj napada.

Shvatio sam dobro zadatak i u velikoj tajnosti intenzivirali smo sve pripreme za njegovu realizaciju. Kako smo računali na faktor iznenađenja, dogovorili smo da ne koristimo radio veze, koje su neprijateljske službe za protivielektronsku borbu mogle “provaliti” ili ometati, već da razvučemo kablove i koristimo se induktorskim telefonima. Držali smo do svih mjera bezbjednosti, kako ne

bismo kompromitirali akciju. Privođenje jedinica je isto tako išlo po noći, kamionima bez svjetala, a dalje pješice... Nastojali smo da i sam datum početka napada zaštitimo, pa smo govorili – večeras ćemo, sutra ćemo, kako bi se stvorio utisak da “od toga nema ništa”... Sve kako bismo postigli maksimalan faktor iznenađenja.

Tog dana, 7. avgusta 1994. godine, kada je planiran napad, jedino je moja jedinica trebala ući u dubinu neprijateljske teritorije, dok su sve ostale trebale prilaziti i napadati sa fronta. Naša 7. četa je krenula, ušla je za leđa neprijatelju, razvlačeći žicu kojom ćemo komunicirati u samom napadu. Dogovor je bio da signal za napad bude dejstvo našeg bestrzajnog topa na centralnu neprijateljsku zemunicu na Visu. Nakon toga, kako je planirano, sve naše snage će krenuti u napad. Moj je zadatak bio da izdam naređenje posadi tog bestrzajca, nakon što se 7. četa uspješno ubaci u pozadinu neprijatelja. Napad je, po planu, trebao krenuti u 10:00 sati prijepodne. Naše jedinice, inače, bile su na svojim mjestima i polaznim položajima već u 3:00 sata ujutro. Sve je, dakle, bilo spremno za početak napada, kako je i planirano. Ali negdje oko 9.50 mene zove Batal, izvještava da je već duboko iza leđa neprijatelju, ali da mu treba samo još pola sata vremena da dostigne planirane pozicije za početak napada... Izvijestio sam o tome komandanta Puškara, te je početak akcije na pola sata odgođen. Ali kad me je Senad oko 10:20 izvijestio da je sve uredu i da se može krenuti po planu, odmah sam ponovo izvijestio komandanta, koji je odobrio da naredim dogovoreni signal za početak napada.

Naš bestrzajni top je opalio, pogodio cilj, a odmah potom sa razglasa od 1000 W oglašila se muzika, praćena snažnom pucnjavom. Napad je počeo. Snage koje su trebale da idu prema Visu, krenule su odlučno s fronta. Mi smo relativno lako zauzeli rejon Javora i Spasinog brda. To je „odradila“ 2. četa 212. brigade, kojom je komandovao Lemi. On me

je, inače, kontaktirao negdje oko 9:30, pola sata prije planiranog termina za početak napada, tražeći odobrenje da krene u napad, jer je uočio neprijateljske vojnike koji su opušteno igrali karte. Naredio sam mu da sačeka ubacivanje Batalove čete, te početak napada ostalih jedinica. Kada je sve krenulo, Lemi-jevi borci su zajedno s Okanom i njegovim ljudima munjevito zauzeli to neprijateljsko uporište, a ja sam izvijestio komandanta da je taj dio zadatka izvršen. Međutim, na glavnom pravcu napada, prema samome Visu, naše snage su zastale. Naši vojnici uspjeli su se probiti do prvih rovova, otprilike do platoa gdje se danas nalazi lovačka kuća i dalje nisu mogli, jer je neprijatelj pružao ogorčen otpor. Slično je bilo i na susjednom pravcu, dalje prema istoku. Jednostavno, nije se moglo dalje. U tom trenutku, nazvao me komandant Puškar, rekao mi je – ovo je sve stalo, naredi Batalu da krene u napad. Pozvao sam Senada Batalevića i izdao mu naredbu. Njegovi vojnici su s leđa napali neprijateljske položaje na Visu, izbjivši na sam plato uzvišenja. Uspješno su likvidirani rovovi koji su pružali otpor, ali je neprijatelj, uglavnom, uspio da se izvuče, u paničnom bijegu.

S tim u vezi, želim ovdje pribilježiti zanimljivu anegdodu. Pred ovu akciju, meni su u 109. brigadu pridodati i neki vojnici iz Srebrenika – inače dobri borci, koji su zbog problema s vojničkom disciplinom poslani u našu jedinicu kao ispomoć, a u stvari da se malo “uozbilje”. Došli su neposredno pred samu akciju i molili su me da ih u njoj angažujem. Nismo imali dovoljno naoružanja ni za svoje borce, ali oni su tražili makar pušku M-48, bilo šta, samo da mogu i sami uzeti učešća... Da mi ne bi pravili probleme, prikupio sam im nešto poluautomatskih pušaka i starih M-48, naoružao ih i naredio Senadu Bataleviću da ih povede i raspoređuje na svakih 20 metara, da napravi sebi tako neku vrstu koridora – pa ako se bude trebalo izvlačiti, imat će, računao sam, kakvo-takvo osiguranje. Dakle, ti borci iz Srebrenika ne bi

bili direktno u akciji, ali bi ipak bili angažovani i od njih bi imali neke koristi. Senad me je shvatio i postupio po naređenju. Kad su borci 7. čete s leđa neprijatelju izbili na Vis, posade iz većine rovova su pobjegle, kroz jedan potok i šumu u kojoj su ostavljeni borci iz Srebrenika. U bijegu je grupa neprijateljskih vojnika prošla u neposrednoj blizini jednog od tih boraca, naoružanog puškom M-48. “Šta sam mogao”, pričao je poslije taj borac, “da ubijem jednog – dok ja pušku repetiram, ubit će mene drugi.” Stoga se zaklanjao za debela bukova stabla, sve dok nisu prošli...

Borci 7. čete sa Senadom Batalovićem Batalom na čelu prvi su izbili na plato Visa. Tom prilikom su likvidirali par neprijateljskih rovova, dok su se posade ostalih uspjele spasiti bijegom. Nažalost, tu smo imali i gubitaka – zauzimajući neprijateljski rov, poginuo je borac 7. čete Sulejman Kadrić zvani Ćeman. Na susjednom pravcu napada, prema Bošnjakuši, poginuli su borci 1. čete 212. brigade, Mevludin Krajinović i Zijad Tahirović zvani Mazalo, inače moj stari borac iz Pribavske čete. Više boraca nam je tada ranjeno... Kasnije je bilo puno više žrtava u odbrani dostignutih linija na Visu – ali i od dejstava artiljerije, kao i u minskim poljima.

Ipak, osvajanjem Visa, mi smo ostvarili potpunu pobjedu. Zauzeli smo najviši vrh između Spreče i Save. Otklonili smo opasnost koja je prijetila slobodnoj teritoriji opštine Gračanica. Primorali smo neprijatelja na povlačenje u dubinu Trebave, odnosno sela Skipovac, te stvorili uslove za planirani nastavak ofanzivnih dejstava naših jedinica na području te planine, posebno kroz sadejstva sa gradačačkom brigadom.

Inače, po zauzimanju Visa i formiranju novih linija odbrane, naši borci su se povukli sa Javora i Spasinog brda. Bilo je prioritarno da se Vis utvrdi i sačuva, a taj položaj (kojeg smo, inače, ranije dvaput privremeno zauzimali) nemoguće je očuvati ukoliko protivnik kontroliše sam Vis. U prvoj polovini oktobra, snage 111. brigade su uz podršku dijelova

212. oslobodilačke uspjele zauzeti i Javor, još nekoliko uzvišenja u dubini Skipovca, stavivši pod kontrolu legalnih organa Republike Bosne i Hercegovine znatan dio ovoga sela.

Par dana kasnije, ponovo sam se obreo na Visu, a povod je bila posjeta našeg Vrhovnog komandanta, predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića, koji je došao da oda priznanje oslobodiocima i braniocima Visa. Tog dana, 19. oktobra, vladala je neizvjesnost – u trenutku kada dolazi Predsjednik, počinjao je još jedan napad neprijatelja na naše položaje, imamo ranjenih, imamo poginulih, opasnost je da može pući linija... Predsjednik je na Visu, a odmah na susjednim položajima vodila se teška borba... Na svu sreću, prošlo je sve bez problema, linija je ostala netaknuta, ali naš Vrhovni komandant je iskazao hrabrost da posjeti naše položaje u takvim uslovima, da obiđe borce, poselami ih i pozdravi da nam posjetom prvoj liniji i tada, kada je i sama linija bila u pitanju, da podstreka da se odbranimo... To je bilo moje ratno sretanje sa predsjednikom Izetbegovićem, skupa sa drugim komandantima brigada i članovima komande OG-2, koje pamtim kao dragu uspomenu. Fotografije i snimke tom prilikom nastale još čuvam kao vrijednu uspomenu.

KOMANDANT 111. BRIGADE U ZAVRŠNICI RATA

Početkom 1995. godine došlo je do veće reorganizacije Armije Republike Bosne i Hercegovine. Operativna grupa 2 tada prerasta u 22. diviziju, a dolazi i do preformiranja, odnosno preimenovanja njenih brigada. Izvršene su i personalne promjene u komandama. U tom vremenu, ja sam primio naređenje o postavljenju za komandanta dotadašnje 111. brdske, odnosno sada već 221. brigade. Raniji komandant ove brigade, Smail Mešić, postavljen je za načelnika štaba 22. divizije, dok je za komandanta divizije postavljen Hasan Mostarlić. Raniji komandant OG-2 Osman Puškar preuzeo je duž-

Na južnim obroncima Ozrena u vrijeme operacije "Uragan-95": sa načelnikom štaba 22. divizije Smailom Mešićem

nost u komandi 2. korpusa. Mene je na čelu 109., odnosno sada 224. brdske brigade naslijedio Mirsad Sinanović, koji je prije toga bio komandant Mješovitog artiljerijskog divizion, odnosno načelnik štaba ove brigade.

Pun iskustva, kojeg sam stekao kao komandant 109., brigade, želio sam i u svojoj staroj brigadi, ali na novoj dužnosti – napraviti nove i kvalitetnije pomake, jer su za to opći uslovi bili puno povoljniji, a mogućnosti veće nego u 109. brigadi. Prije svega, mislim na nastavak oslobađanja teritorije opštine Gračanica i Republike Bosne i Hercegovine.

Procjenjivao sam da bi se uspješna ofanzivna dejstva mogla izvoditi i u trebavskom dijelu zone odgovornosti, gdje smo povoljnu osnovu i polazište stekli oslobađanjem Visa. To su potvrdili i podaci prikupljeni našim izviđanjem. Želio sam dobiti podršku pret-

postavljenih komandi, te sam pozvao komandanta 22. divizije Hasana Mostarlića na izviđanje, zamolio ga da pozove i komandanta 2. korpusa.

General Sead Delić, komandant korpusa, došao je jednog dana u pratnji Mostarlića na našu osmatračnicu, odakle smo pratili neprijateljske položaje i naše izviđače kako u po bijela dana prolaze kroz neprijateljski raspored... Način na koji su naši izviđači ulazili iza leđa neprijatelju bio je najbolji argument da tu možemo imati aktivna ofanzivna dejstva, tako da sam im rekao da garantujem uspjeh. General Delić se i sam u to uvjerio, ali je predložio da malo sačekamo i naše aktivnosti uvežemo u jedan veći zadatak, na kojem će se angažovati u sadejstvu snage 111. i 107. brigade, odnosno sada 221. i 213.–uz uče-

šće i naše 212., odnosno 222. oslobodilačke brigade.

To se, međutim, nije realizovalo. Planovi su promijenili. Nedugo nakon te posjete, pozvao me komandant divizije Mostarlić i prenio mi stav generala Delića, koje je smatrao da gradačaka brigada trenutno ne bi bila spremna za takvu akciju. Upoznao me je da se planiraju aktivna borbeno dejstva na Ozrenu, te da će zadatke u tom smislu, u zoni odgovornosti 225. banovičke brigade (koja je u međuvremenu ušla u sastav naše divizije) preuzeti i 221. gračanička brigada. Prema tome, trebalo je u tom dijelu ratišta započeti izviđanja i druge pripreme. Spremala se operacija oslobađanja Vozuće i južnih dijelova Ozrena.

U OPERACIJI OSLOBAĐANJA VOZUĆE

Pretkraj ljeta, kako je ranije nagovijestio komandant Mostarlić, dijelovi naše 221. brigade ubrzo su se našli na linijama u zoni odgovornosti Banovičke brigade, zajedno sa još nekim jedinicama – prije svega 222. brigade, dijelovima 223. lukavačke i 225. banovičke brigade, dakle združene snage naše divizije, koje su trebale otpočeti dejstva na širem frontu. Najprije smo vršili izviđanja, prikupljali podatke, uspostavljali komandna mjesta, planirali akciju. Napokon su uslijedile akcije i ofanzivna dejstva naših snaga po neprijatelju. Naša divizija je napadala po sredini, s desnog boka su bile snage 21. divizije, a sa lijeve strane snage 25. divizije Tuzla, uz podršku još nekih jedinica 2. korpusa.

Naprijed, u prvom ešalonu, išle su jedinice oslobodilačkih brigada, a za njima snage tzv. posadnih brigada, koje su utvrđivale dostignute položaje i na njima organizovale odbranu. Rezultati su bili bolji od očekivanih. Napredovanje je išlo zaista brzo, neprijateljski vojnici su u panici bježali ispred nas. Dosta ih je ostalo odsječeeno, pa smo imali problema s njihovim zaostalim grupama koje

su se preko naših linija pokušavale probiti iz okruženja.

Dobro se sjećam manevarske čete 2. brdskog bataljona iz Orahovice, koju sam ja vodio. Negdje na položaju, na Kamenju, upozorio sam ih da veća opasnost prijeti iz suprotnog pravca i da treba skoro svakog drugog vojnika okrenuti da im brani leđa, jer će naići neprijateljski vojnici koji se pokušavaju probiti. Komandir ove čete, Senad Ibrahimović zvani Šlondro, "Zlatni ljiljan", samouvjerenost mi je odgovorio: "Ovuda neće proći sigurno!" I, zaista – tu nisu ni prošli.

Ta borbeno dejstvo na Ozrenu išla su u kontinuitetu, linije su stalno pomjerane, brzo se išlo naprijed, iz dana u dan...

Ja sam vodio jednu jedinicu, načelnik štaba Brigade Smail Oštraković je mijenjao mene, vodio je drugu, tako da smo se smjenjivali na položajima – jer je stalno jedna jedinica 221. brdske brigade bila na položaju.

KRAJ RATA DOČEKUJEM U GIPSU...

Armija Republike Bosne i Hercegovine na Ozrenu je napredovala otprilike do današnje međuentitetske crte, kada je sklopljeno primirje i zaustavljena dalja borbeno dejstva. Nažalost, nije mi bilo suđeno da sa svojim borcima dočekam taj trenutak.

Pred samo zaključivanje primirja, došao sam u Gračanicu, kako bih se malo odmorio. Kako sam se i prije rata u vojsci bavio sportom, odnosno fudbalom, tako sam i tada igrao jednu utakmicu – ekipa komande naše brigade protiv ekipe komande 22. divizije. Tu sam doživio težu sportsku povredu (lom Ahilove tetive), zbog čega sam hitno upućen na operaciju u Ratnu bolnicu Gradačac, koja se nalazila u Donjim Srnicama, gdje me operisao dr. Emir Arnautalić. Probudio sam se poslije operacije, dolazio sebi, dobro se sjećam, bio je uključen radio. Prva vijest koju sam razabrao bila je da je dogovoren prekid borbenih dejstava, da time prestaje i rat, jer su povedeni pregovori o potpisivanju mirovnog sporazuma...

Službeni kraj rata dočeka sam u gipsu, u očekivanju svečanog potpisivanja mirovnog sporazuma u Parizu, nakon što je sve dogovoreno u Dejtonu.

U POSLIJERATNOJ VOJNOJ SLUŽBI

Nekako u to vrijeme uslijedile su određene kadrovske promjene u našim jedinicama. Načelnik štaba 22. divizije premješten je na dužnost u Korpus, ja sam razriješen dužnosti komandanta 221. brigade i imenovan na njegovo mjesto – za načelnika Štaba 22. divizije. Nisam se dugo zadržao na tom mjestu. Sa nastupanjem mira, postavljen sam za komandanta Komande za razvoj 221., brigade a nedugo zatim i za komandanta Komande za razvoj 22., divizije. Divizija je tada „pokrivala“ Gradačac, Srebrenik, Lukavac, Gračanicu i Doboj Istok. Sa transformacijom Divizije u skladu sa mirnodopskim uslovima, primljen sam u profesionalnu vojsku i tako nastavio vojnu službu.

Međutim, već 2002., godine, na svoj zahtjev izašao sam iz aktivnog sastava vojske i to, reći ću, iz jednog razloga: vojska više nije bila vojska. Njena struktura, a i zadaća kreirala se po zahtjevima međunarodne zajednice. Nije mogla raditi obuke, nije mogla raditi gađanje, jednostavno, nisu joj dali da bude vojska. Tada su u naše jedinice još uvijek dolazili regruti. Nisu imali elementarne uslove za život u kasarnama, nisu dobijali hranu, imali su loše uslove stanovanja, ta djeca se nisu imala gdje okupati.

Faktički, u to vrijeme počeli smo se igrati vojske tako što smo u kabinetu izrađivali planove napada, uzimali položaje, oslobađali

teritoriju... U stvarnosti, nije bilo akumulatora za tenk, nismo imali rezervnih dijelova, goriva – onda ocjenjuješ borbenu gotovost i daješ nekakve ocjene. Ja po prirodi nikad nisam znao “folirati” i jednostavno nisam mogao prihvatiti taj čisto fiktivan način rada, gdje se igramo vojske i na kraju godine sve te planove spalimo i opet iz početka – radimo neke akcije i planove na papiru.

Jednostavno se u svemu tome nisam mogao naći... Znao sam da mi neće moći pružiti ono što ja smatram da sam zaradio i zaslužio. Zato sam i odlučio da odem. S druge strane, procijenio sam da sam i ja toj vojsci, koja se ustrojavala tražeći neke nove standarde, možda bio i teret. Stoga sam odlučio da se povučem. Na takav korak ohrabrila me i moja supruga. Govorila mi je. Podsjetila me kako sam kao dijete otišao u vojnu školu, kako sam vojsku zavolio – i taj poziv. „Sad vidim“, rekla je, „kako bezvoljno oblačiš tu uniformu, kako na posao ne ideš s voljom kao nekad...“

I tako sam odlučio, napustio vojsku, okrenuo se konačno civilnom životu. Okrenuo sam se privredi, vidio da i tu postoji mogućnost da se ispolje organizacione sposobnosti, da ni u tome nisam loš – i tako, i to se moglo raditi. Poslije sam se s uspjehom oprobao i u politici, kao i širem društvenom životu. Rezultati nisu izostali. Ali sve to je za neku drugu priču.

Ono što zapisah ovom prilikom, makar i ukratko – neka ostane sačuvano kao prikaz mog ratnog puta, ali i mog viđenja svega onoga što nas je zadesilo od 1992. do 1995. godine.